DOST
dost
SANATSIZ KALAN BİR ULUSUN HAYAT DAMARLARINDAN BİRİ KOPMUŞ DEMEKTİR — K. ATATÜRK
DOST dost dost DOST dost dost dost dost DOST

BU SAYIDA

TEK YÖNLÜ GÖRÜŞTEN KURTULUŞ

kendilerinden başkalarını nerdeyse vatan hayınlığıyla suçlayan adamların, aslında, büyük bir devletin koltuğu altında sürünmekten baş-
(29. SAYFADA)

1961 Anayasası'nın koruyuculuğu altında, düşünce hayatımızda bir genişleme başlamıştır. Bu başlangıcı kesin olarak 1961'e yerleştirmesek bile, gelişmeleri etkileyenin yeni Anayasamız olduğu apaçıktır. Bu Anayasanın getirdiği aydınlık içinde, dünya olaylarını, bu olayların bize kadar uzanan ışınlarını daha geniş açılardan incelemek, eleştirmek olanağı da doğmuştur. Özellikle, Kıbrıs olayında, dünyanın bize karşı takındığı davranış, Türk aydınına her şeyi yeni ve gerçek bir açıdan görme gereksemesini kabul ettirmiştir.

Geçen bir yılın yazın ürünlerini gözden geçiren bir yazarımız, 1965'te aydınların edebiyata karşı ilgisiz kaldıklarını, buna karşın politikaya büyük önem verdiklerini yazıyor. Bunun nedeni bellidir: aydın, aşağı yukarı yirmi beş yıldır kendisine yasak edilmiş olan görüşleri özgürce okumak, anlamak olanağına kavuşmuştur. Kitapçılara sorarsanız, bugünlerde satılan kitaplar hemen sadece dünya olaylarını, geçmişi ve geleceği sosyal yönden inceliyen çevirilerdir. Genç okuyucu, birden bire, dünya görüşünün tek yönlü bir görüş olmadığını anlamış; tarihi, bugünü, geleceği, toplum sorunlarını, hattâ sanatı başka yönlerden de incelemek olanağının bulunduğunu; Batıda düşünce akımlarının çok çeşitli olarak akıp gittiğini, sayısız düşünürün sayısız kitabının yayınlanmış, okunmuş, tartışılmış olduğunu görmüş; pek çok yazarın ve kitabın adını yeni işitmekten duyduğu utançla çevirilere sarılmıştır. Bu türde yayınların çoğalması, bir yandan da düne değin adlarının anılması bir yurttaşı mahkemelere sürükliyecek olan yazarların yeniden ortaya çıkarılarak kitaplarının yayınlanması, birçoklarının korktuğu gibi, Türkiye'yi bir anda yabancı bir ideolojinin hattâ yabancı bir devletin kollarına atmamıştır. Sadece, genç okuyucu, yurdunu sevmek, onu kalkındırmak, ulusunu gönendirmek yollarının çeşitli olduğunu öğrenmiş, milliyetçiliğin başka açılardan, başka düşünce yönlerinden de değerlendirilebileceğini görmüş; dar bir milliyetçilik koridorunda sıkışmış kalmış,

YAZACAĞIM

Yazacağım, bu can tende
Duranadek yazacağım.
Eşitsizlik zincirini
Kıranadek yazacağım.

Günüm çıkasıya dardan,
Haber gelesiye yardan,
Vurguncuyu şahdamardan
Vuranadek yazacağım.

Ağalığın çöküşünü,
Gür suların akışını,
Fakirliğin kalkışını
Görenedek yazacağım.

Sorumluyum ben çağımdan,
Düz ovamdan, dik dağımdan
Sömürgeni toprağımdan
Sürenedek yazacağım.

Halkım uyanmasın diye
Gerçekler gizlenir, niye?
Anayasam raftan köye
Girenedek yazacağım.

Âşık İHSANİ

GEÇEN YILIN İÇİNDEN

1965 yılı, Türkiye'de gericiliğin yeniden olanaklara kavuştuğu, boş alanlarda istediğince at koşturduğu bir yıl olmuştur.

Geçen yılın ilk ayında patlak veren Karakurt köyü olayından sonra, yılın ilk aylarındaki-gazetelere geçmiş-gericilik olaylarını saptayarak yayınlamıştık. Yıl doldu, böyle bir kronolojiyi yürütseydik ve tamamlasaydık, size oldukça zengin(!) bir liste sunabilecektik. Bu işi, 1966 yılında yapmayı deneyeceğiz.

Gericilik olayları, sayıları gün geçtikçe artan gazetelerle dergiler tarafından desteklenmiş; akın akın muhabirler gönderilerek, gericiliğe önayak olanların kazanılmasına çalışılmıştır. Sabrınız varsa, bir yandan Atatürk'ü de sömüren bu gazetelerle dergileri tarayınız.

1923'ten sonra, Türk basınında bir gezi yapanlar göreceklerdir ki, Türk devrimi, geri basınla sürekli savaşlar sonucunda kazanılmıştır. 1945'ten sonra, Atatürk çağını da içine alacak biçimde, Cumhuriyet tarihimizi karalamak isteyenlerin bütün hıncı, 1925'te yönetimi ele geçirememekten doğmuştur. 1925'te önlenen yıkıcılık 1930'da yeni bir çok parti denemesi üzerine yeniden hortlamış, yeniden basın yasasını daraltmak gerekmiştir. Hem, 1930'da yeni bir parti kurmayı üzerine almış olan Fethi Okyar; Kâzım Karabekir ile arkadaşları gibi tutucu değil, tam anlamıyla geniş görüşlü bir devlet adamıydı. Ama olaylar partisini astı, çok partili yaşayışa yeniden paydos denildi.

Şimdi geriye doğru son hızla gidişimizin başlangıcı 1945'e dayanmaktadır. Düşünce özgürlüğü getireceği umulan bu yeni demokrasi denemesi, sadece gericiliğe olanak sağlamıştır. Bu ortaçağ yarışının ileri konaklarından biri 1965 yılı olmuştur.

Türkiye'de 1924'ten bu yana lâyiklik ilkesi uygulanmaktadır. (Anayasa'ya 1928'de geçmiştir.) Lâyiklik vicdan özgürlüğü demektir. Lâyik yönetim süresince vicdan özgürlüğü yürürlükteydi. Dindar ibadetinden alıkonmamış, ibadet etmiyen de rahatsız edilmemiştir. Şimdi ise, yobaz takımı: "Din hürriyeti!" bağırtısı ile, 1924'ten beri tam olarak uygulanan vicdan özgürlüğünün çok ötesinde şeyhülislâmlı, medreseli bir dincilik istemektedir. Hattâ padişah istemektedir; halife istemektedir. Arapların, Hintlileri paraları ile Avrupada, Amerikada lüks bir yaşam süren eski Osmanlı kırıntısı prenses takımı da, artık Türk devlet adamlarının oğullarına musallat olmaya başlamışlardır. Yarın Türkiye'de büyük bir mevkie geçmesi olasılığı olan herhangi bir genç adamla birlikte Osmanlı kalıntıları da gelecek, Cumhurbaşkanlığı köşkünden başlıyarak önemli yerlere-kadınlar yönünden de olsa-yerlesebileceklerdir. Türkiye'de saltanatçılık, halifecilik açıkça gazetelerde, dergilerde savunulmaya başladıktan, Said Kürdî bir düşünce akımının kahramanı gibi sunulduktan sonra, bu ülkenin alın da hayrını görün!

Yobaz baskısı o denli artmıştır ki, konuşucuların bile sözü kesilmekte, açık oturumlara sokulan dört-beş gerici, konuşucuya: "Mukaddesattan bahset!" diye bağırabilmekte, Radyo'da Allah adı anılmadığı yalanı (çünkü, Radyo yine mevlûtlu, dualı bir radyodur) resmi "ihbar"lar sırasına girmektedir.

Bu oyunların en acıklısı, yazık ki, yazıklar ki, Atatürk'ün partisinde de oynanmaktadır. Böyle bir partiye niçin sokulduğu anlaşılmıyan herhangi bir adam kalkıp, İnönü'ye Allah'ın adını anmasını salık vermektedir.

Yalnız bu olay, devrimci cephede olanların her şeyden umudu kesmelerine yetecektir. Düşünün; birçok devrim yasalarının önericisi olan, yıllar süresince devrimin uygulmasını yapmış olan (bu yüzden de uğramadığı hareket kalmıyan) İnönü'ye devrimden habersiz bir kimse, halkın karşısında din sömürücülüğü yapmasını öğütlemektedir. Bunun adına ne deni, varın düşünün!. Herhalde, İnönü için, bütün ya-

(31. SAYFADA)

dost

YENİ DİZİ ONDÖRT
Cilt: 17
ARALIK 1965
1 LİRA

"dost" adı anılmadan yazılarımız aktarılamaz.

Sahibi:
Salim ŞENGİL
Yazı İşleri sorumlusu :
N. ŞENGİL
Sayfa Düzeni: **SALİM ŞENGİL**
Başlık yazıları: **Ferit APA**
Ayda bir çıkar.
İdare Yeri :
Necatibey Cad. 22/3
Yenişehir - Ankara
Basıldığı yer :
Mars Matbaası — Ankara

Abonesi:
Yıllık 12 TL. Altıaylık 6 TL. Dış ülkelere bir misli.
İlân Şartları :
Santimi 10 liradır.
Arka kapak, 2 renkli 1.500 TL.
" " 1 " 1.250 "
İç sayfalar 1 " 1000 "
Sürekli olarak 6 sayı reklâm verenlere %10, 12 sayıda ise %20 indirim yapılır.

ÖYKÜ : 1

KIRIK ARPACIK

ÖNER ÜNALAN

İki hecelik adının sonunda bir "o" harfi vardı, jandarmanın izlediği adamlardan biriydi, Van Gölü'ne bakan yamaçlardan birine varınca bir kayanın gölgesine bağdaş kurup tüfeğini kucağına yatırdı. Sabahtan beri yürürken biçimsiz, büyük postallarının içinde terden ayakları kayıp durmuş, baş parmaklarının uçlarına çöken ezik ağrısı ayaklarındaki pişiklerin yanmasını bastırmıştı. Bir süre yalnızca ayaklarının ağrısını yaşadı, sonra oturduğu yerde geceyi beklemeyi, karanlıkta karayolu boyunca yürüyüp yolunu kısaltmayı düşündü. Sonra tüfeğinin kırılan arpacığı geldi aklına. Namlusunun ucuna baktı : Arpacığın yerinde belirsiz, pürüzlü bir çukurluk vardı.

Aşağıda van Gölü kurşun renginde, alabildiğine durgundu, öyle ki, uzun uzun bakmak adamın uykusunu getirebilirdi. "Van Gölü'nde sık sık yıkananların saçları, kaşları, bütün kılları sararırmış. Çavdar sapı gibi." Kimden duymuştu bunu? Kimse, demişti ki : "Adamın saçları seninkiler gibi karaysa kızarır biraz. Tıpkı senin bıyıklarının uçları gibi." Hiç göle girip yıkanmadı o. Köyü gölden oldukça uzakta. "Suda saçlarını ovarsan köpürür" demişti o kimse, "Yumuşacık olur. Göl suyunda yıkanan giysiler de güzel arınır. Kıyıdaki kumlarda apak soda birikir yazın. Kimi köylüler toplar, kullanırlar.". Görebildiği kıyılarda aklık maklık yoktu. Birden yamaçtaki adamın içinden göle girip yıkanmak geçti. Dağa çıktı çıkalı yıkanmak güç işti. Oysa sık sık yıkanmak istiyordu canı. Köyünde iken böyle değildi. Öte yandan şimdi gerekli iken günlerce su dökünmese bile eskiden olduğu gibi gönlü daralmıyordu. "Dağlar değiştiriyor adamı" dedi içinden. Sızlayan ayaklarının derisi sanki kupkuruydu, yırtılacak gibi gerilmişti. Hiç olmazsa ayaklarını yıkayabilseydi ! Ya şu kırık arpacık? Sol baş parmağı ile arpacığın yerindeki çukurluğa, çelikteki ince pürüzlere dokunup duruyordu. Arpacıksız tüfekle de attığını vurabilir miydi? İki yıldır dağlardaydı, tüfeğini elinden düşürmemişti, epey fişek yakmıştı, şimdi düşünüyordu da kırılmadan önce tüfeğinde arpacık yoktu gibisine geliyordu.

Ne olursa olsun, gece yola çıkmadan önce göle girecekti. Oturduğu yerden kıyıya inebileceği bir koyakla karayoluna çıkmadan altından geçip gidebileceği küçük bir köprü görünüyordu. Gece, yol boyunca aşacağı araziyi incelemeğe başladı : Karayolundan ayrılan kötü bir köy yolu bulduğu yamacın aşağıdaki düzlükte bittiği çizgiden geçiyordu. Solda ileride, ak badanalı, kızıl kiremitli bir yapı ile tek tük kavak, söğüt ağaçları vardı : Bir köy ! O yapı da okuldu, pek dikkatle bakılmazsa taştan, topraktan ayırt edilmeyen öbür yapıların biraz uzagında, yabancı iğreti, yapayalnız duruyordu. Okula bakarak köye aşırı yaklaşmaması gerektiğini düşündü.

Gece vuruşmak zorunda kalırsa tüfeği arpacıksız olsa da olurdu. Birden bunu düşünmek adama rahatlık verdi.

Yoldan kocaman bir kamyon geçti, kaldırdığı toz kümeleri yavaş yavaş büyüyerek yolun iki yanına yayıldı.

Ama gündüz attığını vurmalıydı adam. Başka türlü kurtuluş yoktu pek. Arpacıksız tüfekle de attığını vurabilir miydi?

Uzakta, karayolunda bir öküzle bir adam göründü. Öküzün sırtına yük vurulmuştu. Öküz önde, adam arkada, yolun sağından, batıya devrilmiş temmuz güneşinde, arkalarında uzun gölgeleriyle, ağır ağır, geviş getirir gibi yürüyorlardı. Yamaçta, kaya nın gölgesinde kımıldamadan oturan adam, alıcı kuş gibi aşağıya, gelenlere bakıyor; sol baş parmağını namlunun ucundaki pürüzlü çukurluğa sürtüyordu. Yeni bir tüfek mi bulması gerekecekti? Öküzle adamın üstüne dev bir gölge düştü birden. "Süphan'ın gölgesi" diye düşündü yamaçtaki adam, "Daha epey var karanlığın çökmesine." Bulunduğu yamaç, aşağıdaki arazi, göl, hepsi Süphan'ın büyük gölgesindeydiler artık. Gölü doğudan çevreleyen dağlardaki aydınlık doruklar biraz sonra yavaş yavaş Süphan'ın gölgesine batacaklardı. Gökyüzü daha bir süre aydınlık kalacak; göl yumuşak ışıltılar içinde, gene Süphan'ın gölgesinde, ama demin olduğundan çok daha belirli, öylece kalacaktı. Yamaçtaki adam gülümsedi. Sevimli, küçük bir çocuğa gülümser gibiydi. Süphan'ın geceleri ağladığını düşünmüştü. "Süphan geceleri ağlar." Bunu çocukluğundan beri işitegelmişti; ama ilk defa şimdi bunun gerçek olmadığını düşünüyor, gene de bunda güzel, kafasında açıkça belirleyemese bile, kendisini de içine alan bir gerçeklik seziniyordu. İnsanlarla birlikte yaşamak özlemi gönlünde kımıldayıverdi. Artık gülümsemiyordu. Daha dağa çıktığı gün köylülerine bile yabancılaştığını, onlarda olmayan, ama onların gizlice bilip özlemini gönül derinliklerinde sakladıkları güçlerle donandığını, çocukluğunda dağa çıkanların üstüne anlatılanları dinlerken öğrenmişti. Şimdi o, sürüp gelen gizli bir özlem türküskün başka seslere açıldığı yerdeydi. Köyüne giden bütün yollar kapalıydı. Süphan Dağı gibi tekti, yalnızdı.

Aşağıda öküzle adam, Süphan'ın gölgesinde ezilmişler gibi daha yavaş yürüyor, köye ayrılan yolun karayoluna kavuştuğu yere yaklaşıyorlardı. Yamaçtaki adam sol baş parmağını arpacığın yerinde kalan çukurluğa bütün gücüyle bastırdı, parmağının iki eklemi art arda çıtladı. Öküzle adam ağır bir sıkıntı gibi geliyorlardı. Başını çevirdi, göle baktı: Göl durgun, yumuşak, serin, girilip yıkanılasıydı. Uyuşan ayakları belli belirsiz sızılıyordu. Gene "Karanlığa epey var" dedi içinden. Öküzle adama baktı: İkisi tek bir yaratık gibiydiler, aralarındaki uzaklığı değiştirmeksizin geliyorlardı. Geldiler, geldiler; köye ayrılan yola saptılar. Öküz başını hafifçe yukarı kaldırmıştı belki yürürken geviş de getiriyordu. Gittikçe yamaçtaki adama olan uzaklıkları azalıyordu. Ona en yakın olacakları yere kırk-elli adım kalınca adam oturuşunu değiştirmeden tüfeğin tutamağını kavradı, dipçiği omzuna yerleştirip namluyu öküze doğrulttu. Gezden arpacığın yerine öküzün sırtındaki yükü saran çuvala vurulmuş kara bir yama görünüyordu. Namluyu kaldırdı, şimdi namlunun ucu ile arpacığın yerindeki çukurluğun yarısını görüyordu. "Kurşun yukardan geçer" diye düşündü. Gezden namlunun ucunu belli belirsiz görünceye kadar namluyu indirdi. "Olmayacak" dedi içinden, "çok daha aşağıya gezlemem gerek." Sonra namluyu adama çevirdi, adamın biçimsiz kasketine, belirli tek bir çizgisi seçilmeyen yüzüne baktı. Tüfeği gene yavaşça kucağına yatırırken parmağını tetiğe değil, korkuluğa dayamış olduğunu farketti. İçine korku ile karışık garip bir öfke doldu. Gözlerini adamdan ayırmamıştı. Adamı besbelli köye gidiyordu. Köy uzakta, kara bir alın yazısı gibiydi, görünmüyordu. Yalnızca okul olanca aklığı ile göze batıyordu. Tüfeğini yeniden omuzladı, gezden adamın dizlerini görebileceği durumda tuttu, ucunu belli belirsiz görebildiği namluyu adamın ilerlemesine uygun olarak yavaş yavaş sola doğru çeviriyordu. Şimdi adamı başından vurabilirdi belki. Namlunun ucu iki bacak arasında ağır ağır açılıp kapanan boşluğun ortasını izliyordu. Bunaltan bir öküzce değişmezlikle bir var, bir yok oladuran bu üçkensi boşluk, ona köyünde alınyazısına başkaldırmadan önce yaşadığı günlerin sıkıntısını duyurdu. İki yıldır unuttuğu bir duyguydu bu. Parmağı tetiğin ucuna kaydı. Tetik düştü. Patlama, yıkılan bir engelden boşanan sular gibi yamaçtan aşağı akıp gitti. Öküzün ardındaki adam kollarını açarak sol ayağının üstünde sıçradı, gövdesi yarım sağa döndü, sonra tozlu yola kapaklandı. Düştüğü yerden kalkan yumuşak bir toz kümesi adamın üstünde yükseldi. Öküz durmuştu. Kısa bir süre sonra geviş getirerek köye doğru yürümeğe başladı. □□

GÜLENKEŞ

Ben seni tıknefes bir elin onardığı
yüzbinler bir diyardan
solgun kanımla pembeleştiğin
ben seni biraz gramlarla yaklaşılan
çocuksu anamsı
ben seni nafakalarla öven
lûtfiyelerin
yusuf vehbilerin

nihat biraz yok artık ben senin

Nihat ZİYALAN

ÖYKÜ : 2

YİTİK KİŞİ

FİKRET TARTAN

Gitmedik doktor, başvurmadık hoca, aşındırmadık kapı bırakmamışlardı bugüne değin. Seller gibi paralar akıtmış, dil dökmüş, yalvarmışlardı. Üste kimlerin ağız kokularını çekmişlerdi. İlim de bilgelik de eli-kolu bağlı kalmıştı.

Görünüşte bir erime, aşa ilgisizlik, bir duyguca eziklik vardı. Önüne gelen söylüyordu bunu. Gelgelelim adı konamıyordu sayrının. Bir belirli sözcük bulunamıyordu. Kimi sinirsel, kimi yorgunluk, bir öteki : karaciğer, mide ya da böbrek diyordu. Uzun sakallarını sıvazlıyanlar : gönlün sıkılmış, göze gelmişsin gibi sözler söyliyerek, kutsal kişilere adak adamamaktan dem vuruyorlardı. Çoğunluk da karşı türe duyulan sevgiden sözediyorlardı. Burada düşünürdü : Kişi bu yönde en iyi seçmeyi kendi yapar derdi. İçsesini dinlerdi. Sevip sevmeme bu seste açıktır doğru davrandıkça. Yok iki yöne de ses vermezse İşte doğruluğun kaçınılmaz sakıncası... Belirmemiş, alana tam çıkamamış ilgiler istekler. Kesin sonuca varamamak.. Gene düşünürdü o süre, o ses çok önceler dememiş miydi diyeceğini diye... Şimdiye kalmış mıydı birşey?... Bilir bunu, alıkoyamazdı kendini... Düşüncelerin ereği olumlu sonuca varmaktır çok kere... Tersi olmaz değil... Oysa görrürdü ki bütün bu kapanmalardan, içe eğilmelerden, kala kala sonuçsuzluk, bilinmezlik kalmıs. İşte o süre tüm değişirdi çevre. Karanlıklar basar, yıldızar küşerl, ay kaçardı...

Ve dalardı geçmişe... Gelecekten yana yitik umutları vardı çünkü... Ağaçtan yemis aşırırken düştüğü, yeni giysilerini yırttığı günlere uzanır, okul sıralarına geçer, temizlikten kırık aldığı için annesinden yediği tokatı hatırlardı. Bir süre hızlı geçerdi. Bir süre dururdu anılar birden duran filmler gibi. Tozlanan pencereyi siler, bulanık görüntülere bakar bakardı... Öyle belirli, üste çıkacak, kişilik gösterecek olumlu bir şey göremezdi buradan. Kızar, açıyı genişletmeye çalışır, ortamı aşacak bir çaba göremez, büsbütün yitik, tüm güçsüz bir kişi olduğu inancına iyice kapılırdı. Bir kıvılcım parlamasa belki orada yok olur giderdi, yitikler kervanında, kişiliksiz... mutları kıvılcıma yönelirdi. Camı daha kuvvetle siler, açılan bulanıklıktan daha seçik görmek için acele ederdi. Kana kana içemezdi bu kısa mutluluktan... Ateş parçacığı söner giderdi. Onu kaybetmemek için çabalardı. Çabaladıkça yorulurdu. Üste şimdiye yaklaşan anılar daha bilinçli olduğu için güçsüzlüğünü pekiştirirlerdi.

Ezilmiş, yitirilmiş güçlüklerin tedirgin edici baskısıyla kapanır, kolunu pencereden çekerdi. Önce yağmur camları yıkar, sonra şiddetli bir dolu döver, ağır basınçlı bir kar yığını görüntüleri örterdi.

Gözlerini açınca ışık dolardı içlerine. olunu güneşin ısıttığı betona dayardı. Bu değişiklik şaşırtıcı olurdu. Gözlüğünü takardı hemen. Çevre eski çevre olurdu. Yalnız yanındaki iki saksının çiçeklerinin değiştiğini anlardı... Bunu açıkça görebilirdi.. Yüzünü yaprakların arasına sokar, derin derin nefes alırdı. Böylece o ağır baskıdan kurtulur, güçsüz yaşayısını unuturdu. Hem yitikliğinden bilinçsiz bir tat da duyardı... Bu dudaklarının yanındaki çizgilerin kıvrımından anlaşılırdı.

Gerçi ben bu kıvrımları göremezdim. Ama kıvrılırlardı. Karşıdan, penceremden onun tüm düşündükleri düşündüğüme inanmayın isterseniz... Sadece dudaklarının artık yerleşmis yan çizgilerinin, çiçeklere bakıp, yüzünü yaprakların arasına soktuğunda aynı mutluluğa yöneldikleri doğrudur. □□

YANLIŞ ROL DAĞITIMI

MARTİN ESSLIN'den
ULYA YALÇIN

İlk dramatik denemesi olan BAAL için, Brecht ölmeden kısa bir süre önce, "Oyunun akıldan yoksun olduğunu kabul ediyorum, sizi de uyarırım" diyordu. Gerçekten de öyle : karmaşık bir oyun. Saf şaşırtma isteği ile tecrübesiz, sadece yazarın kabiliyetinin coşkunluğu ile ezici. Ozanı, şeytanın gücü, rezilce, ahlâksızca bir hayat gücü ile dolu ilâhi bir kap olarak gören romantik alman kavramı ile bir yandan korkunç şekilde alay ederken bir yandan öven bir oyun. Daha sonraki Brechtler o zaman da bu karmakarışık zenginliğin içinde seçilebiliyordu. Özellikle Brecht'in duygusal davrandığı için hedef olduğu saldırıları, duyguları gülünçlestirdiğini göstererek; duygusal soğukluğuna dokunulduğu zaman da alayın altında duygulara isaret edererek kurtulmasını sağlayan gülünçlestirme ile inandırma arasındaki garip ve güvenilmez denge.

İşte BAAL'ın önemli noktası bu : Brecht almanların dahî kavramı üzerine alaylar yağdırıyor. Baali, sonraları Nazi partisinin resmî sairi olan Hanns Johst'un en yakın arkadaslarının nisanlısını iğfal ederek ölümüne sebep olan sarhos tiyatro yazarı Grabbe'ı gülünç derecede duygulu ve içli bir şekilde anlatan oyununa duyduğu nefreti belirtmek için yazdı. Johst'un "Der Einsame" adlı oyununu okumak sı-

kıntısına katlanacak herkes için bu yapıtların birbiriyle olan ilgileri apaçık. Zayıf ve hayal gücünden yoksun örnekteki her olaydan Brecht'in aynı konuda üç, dört, yarım düzine, alabildiğine zengin çeşitlemeleri var. Brecht'in dili Johst'unkinden daha zengin ve daha özlü, on kere daha acı, yüz kere daha şairane. Ancak BAAL bu oyunun gülünç bir yansılaması. Bir yandan ahlaksız bir dahi kavramını gülünçleştirirken, diğer taraftan yazarının bilinç altındaki, belki de bilincindeki kendisini hiçbir sorumluluk, hiçbir bağ, hiçbir yasa tarafından bağlanmış görmeyen, çok içen, kadın avcısı bir serseri ozanın hayatını yaşama özleminin anlatımıdır.

Bu karmaşık gülünçlük ve özlem birleşiminin başlıca imgesi BAAL'in **korkunç çirkin** bir adam olarak tanımlanmasında. İlk sahnede bir edebiyat toplantısında evsahibi, "Kafatasın Malaya adalarında tanıdığım, kendisini kırbaçlatmadan çalışmayan bir adamınkine benziyor" diye anlatır. Günahsız karısı BAAL tarafından intihara sürüklenen genç Johannes ona şöyle der: "Dişlerin bir hayvanınki gibi iri, sarımtrak, gri, korkunç." ve sonra ekler: "Erkeklerin kalbini kazanmanı anlıyorum fakat kadınları nasıl bu kadar kolay elde ediyorsun?" Gerçekten de en güzel, en zarif, en isteksiz kadınları hipnotize edilmiş tavşanlar gibi kollarına iten BAAL'deki bu esrarlı güç nedir? Bütün oyunun ve karakterin en ilgiçekici noktalarından biri de bu... Bunu söyledikten sonra prodüksiyonun en önemli yanlışına geliyoruz. Bütün ingilizce konuşan dünya aktörleri içinde en büyüklerinden biri olarak tanıdığım Peter O'Toole bütün ihtişamı ile bu oyunda yanlış rol dağıtımına kurban gitmiştir. Eğer BAAL yakışıklı genç bir İlah gibi (sadece traşı biraz uzamış) görünürse karakterin büyüsü bütünü ile kaybolur. O'Toole'un BAAL'i ozan olmayıp çöpçü, dâhi olmayıp geri zekâlı olsaydı kadınlar yine onun arkasından dünyanın öbür ucuna gideceklerdi. Böyle olunca da karakterin dehâsı, insan üstü yaşama gücü önemsiz kalıyor. Kadınları sadece kafası ve hayatiyeti ile kazanan çirkin bir adam aklın maddeye olan üstünlüğünü gösteriyor. Bir yığın kusurunu görünmedikleri için korkunç veya beğenilecek nitelikleri ile örtüyor. Oysaki yakışıklı bir kadın avcısı en bayatlamış trük. Üstelik Brecht'in çizdiği BAAL sadist ve haşindir, O'Toole'un çekiciliği ise ince ve melankolik cinstendir.

Tabii ki O'Toole'un iki genç kızla yatakta yarı çıplak gösterilmesi teraziyi altüst ederek ticari bir başarı olabilir. Ancak bu herhalde Brecht'in dilediği bir başarı olmaktan çok uzaktır. Bu yanlış rol dağıtımını tamamlamak için metinde ince ruhlu, zayıf yapılı bir müzikçi olarak gösterilen, çirkin ve kaba BAAL'in aşık olduğu Ekartı aynen BAAL'in yukarı da benzetildiği Malayalı gibi iri yapılı Harry Andrews oynuyor. Ayrıca bu iki önemli karakterin metindeki fiziksel nitelikleriyle ilgili satırlar çıkarılmadığından anlamsız, saçma bir yapıt ortaya çıkıyor.

Londra sahnelerinde görülenlerin en güzeli olarak tanımlanan Jocelyn Herbert'in dekorlarını övmek çok yerinde olur. Ancak dekorun hızla değiştirilmemesi bazı sahnelerinin sekiz dokuz satırdan fazla olmadığı bu oyun temposuna uyamıyor ve sonuç olarak aralarında uzun boşluklar bırakılarak birbirine eklenen nefis fotoğraflardan kurulu bir filmi andırıyor. Brecht'in gayesine erişilemiyor; özenilerek islenmis her görüntü tam daha güçlü bir etkiye atlama tası olacağı yerde sahnenin gerilimini yitiriyor. Bu durumda döner dekor veya hiç dekor kullanılmamalıydı. İsi daha da karıştırmak için rejisör William Gaskill bu boşlukları nasıl dolduracağına bir türlü karar verememiş zaman zaman isteksiz gitar notları duyuluyor, perde bazen kapalı bazen açık kalıyor, bazen de Brecht'in "Büyük Baal Ağıt"ından olduğu anlaşılan belirsiz sesler duyuluyor. Ayrıca Brecht'in bütün basılmış kopyelerinde bulunan birinci perdeden önce gelen o etkileyici türküsü de yalan yanlıs çevrilerek yazarın getirmek istediği şiir dolu havayı yaratamıyor. Bunu yazarken Brecht ne yapmak istediğini biliyordu: Bazı Elizabeth devri oyunlarındaki prologları hatırlatan ve kendisinden sonra gelen aksiyonla genişletilip açıklanacak olan bir balad ile oyunun şiirsel niteliğini belirtmekti gayesi.

Çeviriye gelince, Baal'in ozan olarak dehasını gösteren manzum kısımlar bütünüyle başarısız. Duyguların doruk noktası olması gereken boğulan bir kızın "Ormanda Ölüm" türküsü seyircinin ne zaman bitecek diye sabırsızlandığı anlamsız geçişler halinde gelmiş. Oyunun kilit noktasındaki satırların: "Dünyayı tatlı bir ışık altında görüyorum: Bu tanrının bu daha basında kendi karakterini sidik yolunu tenasül uzuvlarının yanına koyarak belli eden tanrının...."

"Hayatın pisliği..v.s." şeklinde çevrilerek tamamen saçmalık hâline gelmesindeki budalalığın sorumlusu sadece çeviren değil aynı zamanda sansürdür bence.

Yine de bu kadar yanlış anlaşılma, yanlış rol dağıtımı ve aksiliklere rağmen ihtişamının, korkunçluğunun, vuruşlarının duyulabilmesi oyunun gücü ve yazarın dehasının ölçüsüdür. □□

ÖYKÜ : 3

BONNE NUIT MOLLA BEY

SEVGİ NUTKU

Molla bey kara, kıvırcık sakalını sıvazlıyarak sofranın öbür ucunda, karşısındaki şeref köşesinde oturan biricik erkek torunu Ahmet'in soluk tombul yanaklarına övünerek baktı: "Ye oğlum, ye!" dedi. Molla beyin iki yanında oturan iki kız torun sessizce bakıştılar ve her akşam yemeğindeki bahislerine tutuştular. Bahse tutuştular çünki her akşam yemeğinde, Molla Bey, sofranın bir ucunda oturan erkek torununa "Ye oğlum!" dedikten sonra aksırırdı. Ne var ki, aksırırken ya sağına ya soluna döner, iki kara kızdan birinin yüzünü bir güzel ıslatırdı. Evde herşey Molla Bey'in şaşmaz düzenine uydurulmuştu. Akşam yemekleri de, Molla Bey'in dileğince, hep aynı saatte, hep aynı gelin - damat - torun - mürebbiye sofrasında yenirdi. Molla Bey sofrada konuşulmasından hoşlanmazdı ve yemek, Molla Bey'in arada bir başını sallıyarak "Allah" demesi bir, erkek torununa "Ye oğlum, ye!" demesi iki, kız torunlarından birinin suratına doğru hapşırması üç, sayılmazsa, sessizce yenirdi. Akşam yemeğinde günü gününe uymayan tek şey hangi kız torunun suratının ıslanacağıydı. Sessiz sofranın en sessiz üyeleri olan kız torunlar, bir türlü geçmek bilmeyen akşam yemeklerini bu "sana doğru mu?-Bana doğru mu?" bahsini gizlice tutuşarak şenlendiriyorlardı

Molla Bey şöyle derinden bir "Haaaaappp...." çekti önce, sağına sonra soluna döndü, solda ufak kara gözler kapandılar, küçük bir el peçeteyi kaldırıp yüzünü kapıyacaktı ki Molla Bey'in ".... şuuuuu" su baskın çıktı, kızın sarı kara yüzüne, kara sakala yapışmış, bir kaç pilâv tanesini taşıyan müslüman tükürüğü pat... diye oturdu. Küçük kız bir yandan yüzünü siliyor, bir yandan bahsi kazandığına seviniyordu. Bahsi kazanmak tükürük yemekten çok önemli olalı yıl olduydu. "Bana mı? Sana mı?" Hoşafların, "Allah şükür'lerin," Kesenize bereket"lerin, "Bon Appétit'lerin ardından Molla Bey iskemlesini gıcırdatarak arkaya itti, kızlar odalarına koştular. Hem pederşâhi, hem geleneklerine, hem dinlerine düşkün, hem de alafranga bir ailede büyümenin şaşırttığı beyinler pek oyun moyun bilmezlerdi. Bu bahis tek oyunları olmuştu. Bahis şöyle değerlendirilirdi: Bahsi kaybeden Molla Bey'in ezberlenmesini emrettiği Sûreyi aşağı inip okuyacak. Molla Bey her akşam aynı kız gelse şaşmaz. Onun için bütün kızlar birdir. Her akşam birinin gelip verdiği ezberi okuması şart, işte o kadar. Artık sûreyi kızlardan az karası mı, çok karası mı okumuş ilgilenmezdi Molla Bey. Gözlerini kapar, dinler, arkasından "Fransızcanız nasıl?" diye sorardı. "Bien, bien.." derdi kızlar." Bonne Nuit." derdi Molla Bey. Dışarı çıkarlarken kızların ayakları halıdaki bir tümseğe takılırdı. Tümseğin altında ne olduğu bilinir, Molla Bey'in yanında gülünmezdi. Sofranın "Afiyet olsun"a tek lâyık görülen torunuydu halının altındaki. Molla Bey yemekten sonra yazı odasına çekilir, erkek torununu da birlikte götürürdü. Götürmesiyle, oğlanı unutması bir olurdu. Oğlan da bir garip oğlandı işte, halının altına gizlenmeyi huy edinmişti. Molla Bey'in aklına bazan oğlan gelirdi. O zaman oğlanı, halının altında olması dünyanın en normal şeyiymiş gibi bir tavırla, saklandığı yerden çıkarır, ailedeki ulemâ takımı hakkında bitmez tükenmez tarihçeyi dinletirdi. Kızlar daha az karası sûresini bitirdi. Yerdeki tümseği aştı. Molla Bey onu unutuvermişti. Oda kapısı kapandı. Molla Bey içi kürklü sabahlığının önünü tutarak halının yanına gitti. Açtı. "Gel oğlum, aslan oğlum!" diyerek oğlanı kütüphanenin yanına sürükledi. Kıllı eller siyah maun kütüphanenin kapagını açtılar. Kıllıparmaklar, sadece aile erkeklerinin elliyebileceği kitapların sayfalarında gezindiler. "Bunlar senin oğlum, bunlar senin." İki sıska bacağın arasından akan çiş, Molla bey'in terliklerinin orda bir gölü büyüttü. Molla bey için ne sıska bacaklar, ne çiş gölü, ne oğlanın anlamadan bakan şaşkın bakışları vardı. O sadece israr ediyordu. Israrla kendini, kendinde olan birşeyleri sürdürüyordu.-sürdürmek-sürdürmek var olan hersey bir ısrar sonucu-yaşamak pis bir ısrar.

Kızlardan daha az karası, yemekte tükürük yiyeni, bu geceyi atlatmış olmanın sevinciyle merdi-

venlerden yukarı koştu, sessiz evin tek hareketli yeriydi merdivenler. Koşarken, koşarken merdivenleri "Pat..." diye çarptı madamın göbeğine. Asık suratlı çocuklar yetiştire yetiştire büsbütün çirkinleşen yüzüyle madam: "Mais Tülo, une Jeune fille ne court Jamais. Votre grand-papa vient de se rendre à son bureau avec Ahmet.." dedi.

Rank.. diye kapıyı açtı Tülo. Kürkünü yatağın üstüne attı. Aynada erkeğin yüzünü gördü. Yüzünü ve artık hep birlikte yaşamak zorunda olduklarını." Çocuk istemiyoruz." Bir çocuk tekmesini karnında duymaksızın birlikte yaşamak zorunda olduklarını. Önce yatak odaları ayrıldı. Telefona uzandı ojeli esmer parmaklar. Parmakların üstü tüylü. Aynı Molla Bey'in parmakları Numaraları çevirdi:

— Bonsoir canım.

— Döndünüz mü?

— Az önce. İsviçreyi bu defa hiç beğenmedim. Ama Paris hârikaydı. C'est une vie pour moi chérie.

— ?????....

— Mon mari? Birşey anlatacağım, patlarsın gülmekten. Yarın görüşürüz. Çok yorgunum.

— Yahu Tülo, başın sağ olsun diyemediydim sana.

— ?????......

—. Canım siz Paristeyken Molla Bey öldü ya.

— ....

Bir el bastırdı omuzlarını. Molla Bey'in kıllı, güçlü parmakları. Diz çöktü Tülo yatağın yanına. Kendini olayların herhangi bir yanına, olaylar zincirinin herhangi bir halkasına bağlamak istedi. Ağırdı. Becerememek ağırdı. Farkında olmadan Molla Bey'in ezberlettiği sûrelerden birini mırıldanmaya başladı.

Tülo silkinip kalktı yerden. Saçlarını fırçaladı fırçaladı. Mavi şifon geceliğini giydi. "Soir de Paris" parfümü sürünerek kulaklarının arkasına, kocasının yatak odasına seğirtti...

Cenaze yağmurlu bir güne rastlamamıştı. Bütün İstanbul oradaydı desem yalan değil

— Vah vah genç kadın.

— Kokteyle gitmeden önce ha?

— Haykoda yeni yaptırdığı papuçları bile çıkarmadan.

— Kocası salonda hazırlanmasını bekliyormuş.

— Zili çalmış kapıcı

— "Karınız kaldırımda yatıyor.." diyince..

Ailenin bütün ulemâ ataları, cami şerefesinden bakıyorlardı. Erkekler namaza durdu. Kadınlar dışarı çıktı. Tam Molla Bey'in istediği gibiydi cenaze. Nermin göz etti Sermin'e ıraktan. Yanaştılar.

— Ayol sen ne duası okudun öyle?

— Canım bilirsin Molla Bey bize bir sürü öğretmişti. Okurken aklıma ne geldi biliyor musun? Zavallı kız hiç...

—. Müslüman falan değildi. Ben de onu düşünerek içimden "O mon dieu, pardonne cette pauvre femme." diye dua ediverdim.

Erkekler cenaze namazını bitirdiler. Dua boyunca Ahmet, Molla Bey'in kara sakallarını, samur kürkünü duydu. Uzun, upuzun bir Ahmet yeni mezarın yanındaki Molla Bey'in mezarının yanından geçti. Mezarlıktan çıktı. Kapının yanına parkettiği yarış arabasının kapısını açtı, yemek yemeye kaynanasının evine gitti.

Kaynanası hasta olduğundan cenazeye gelmemişti. Geçmiş olsunlardan sonra, aşçıya haber gönderildi. Ahmet saygıyla oturuyordu kaynanasının karşısında Küçükken Molla Bey'in yanında duyduğu eziklikle. Kaynanası dört telefonun ortasına oturmuş, bir yandan hasta ayaklarını oyduruyor, bir yandan bir telefonu açıyor:

— Alın!

İkinci telefonu açıyor:

— Satın!

Üçüncü telefonu açıyor:

— Ödeyin!

Dördüncü telefonu açıyor:

— Bekletin!

Molla Bey için bütün kadınlar birdi. Ama bu kadın. Bu kadında Molla Bey'in gücünden birşeyler var. Sûrelerin, Allahla başlıyan cümlelerin dışında, benzer birşeyler..

Yalılar, konaklar filân

— Yemek hazır efendim.

Yemekte hep Molla Bey'i düşündü Ahmet. Yemeğin sonlarında aksırıverdi. Öylesine dalmıştı ki, ne "Haap" ta, ne de"... şuu" da elini ağzına götürmeyi unuttu. Kaynanasının ıslanan yüzünü öfkeli bakışlarını, çok çok öfkeli bakışlarını farkedince Ahmet, ancak çocukluğunda ürkebileceği kadar ürktü, çocukluğundaki gibi halının altına gizlenmek istedi.

Lancia'lar, Chevrolet'ler, Fiat'lar aktı ışıklı caddeden. Şişli camisinde ezan okundu. Yeşil çuha masanın üstünde kıllı parmakları Molla Bey'in parmakları, kaynana hanımın fişlerini sayıp durdular bir akşam boyu. İki kara kız çocuk, uyukluyan gözlerine doğru "Bonne Nuit" dediler. "Bonne Nuit Molla Bey." □□

ÖYKÜ : 4 KÖPRÜ

NEVİN İŞLEK

Kadından birdenbire korktum. Oysa, epeydir önümdeydi; Hat-boyuna girmeden önce de.. İnsanüstü denebilecek bir bağımsızlıkla, güneşin altında eşit adımlarla yürüyüp durmuştu demindenberi. Derken işte birden Hat - boyuna vurdu. - Daha o zaman canım sıkıldı sanıyorum... -

Hat - boyu, külrengi bir parıltıyla uzanıyordu önümde. Kadın, bir taşıtın, ya da kurgulu bir oyuncağın o cansız cisimlere özgü, "dışardan" devindirilen beyinsiz ataklığıyla tutturmuş gidiyordu bu gözalıcı şeridin içinde. Saatime baktım: beş falandı. Sonra, başımı kaldırdım bileğimden, ve kaldırmam la güneşle çarpışıverdim bir anda: güneş, bitimsiz, külrenkli bir maden çubuk gibi gözlerimden her yerimden sipsivri girip, deldi geçti beni: ZAMAN'ın beyaz, karşıkonmaz kadranını bir süre daha görebildim, sonra yüreğim daraldı, daraldı, derken kısalmaya da başladı bir yandan, bir yandan da küçülmeye, büzülmeye.. sonunda, minicik bir kan damlası kadar kaldı ve külrengi asfalta damlayıverdi: işte o zaman, ayni kadrana kıstırılmış o kör yürüyüşle birlikte, artık Hat - boyuna "girmiş olduğumu anladım, ve birdenbire kadından ÖDÜM KOPTU.

Günler uzamağa başladığından beri hergün saatin bu sularında bu yola çıkmayı âdet edinmiştim. Arkadaşım yoktu çünkü. Yani, Ev'in dışında vakti geçirmek için gidecek başka hiçbir yerim yoktu. Hiçbir şeyim de yoktu benim: tutsaklığımın ve yalnızlığımın bilincine vardığımdanberi hiçbir şeyim kalmamıştı. -Kitaplarım, kedilerim bile.. Onların, "günün birinde" BEN'siz de varolup, pekâlâ, güle oynaya yaşamlarını sürdüreceklerini DÜŞÜNEBİLMENİN kıskançlığıydı elbette bu da...

Adımlarımın olabildiğince doğallaştırdığım yavaşlığı, gene de arttıramıyordu kadınla aramızdaki açıklığı. Şaşıyordum buna! Uzaklık ölçümüz, hep eşit kalarak süreduruyordu gidedurdukça ikimiz. Yolun ıssızlığını ilk kez algılamıştım. Daha önce farkında değildim bunun: Günün uzunluğunu en dayanılmaz duyduğumda - ki bu ikindiüstü oluyordu hep -, nasıl giyindiğimi bilmeden Ev'den fırlıyor, tren yoluna çıkıyor, Halit Ziya'nın köşkünün ordan kıvrılıp, Hat - boyunca yukarıya doğru yürüyordum. Havalar açık gidiyordu. Güneş, otları tatlı bir yeşille saydamlaştırıyordu yer yer. Evler, sağımda sıralı, tek tük, tanımsız güzellikte bir sessizlik içindeydiler. Yazlık taşınmalar daha başlamadığından, boştu zaten çoğu. Arada, arsalar vardı. Binbir çeşit bitkiye boğulmuş, yıkık duvarları yosun bağlamış güzelim arsalar.. -Arsaları severim..- Bu bitkilerin arasında ballıbabaların, ısırganların, çoban çantalarının da bulunduğunu düşünmek, garip bir sevinç veriyordu bana. Esnemeye başlıyordum. Köprüye yaklaşana kadar esniyordum usul usul ve köprüyü, onun birden masmavi göğe doğru yükselen tümseğini gördüğümde iyice açılmış, kendime gelmiş oluyordum.

Evet, köprüde birdenbire bitiyordu benim gidiş yönüm. Birdenbire duruveriyordum oraya gelince. Her seferinde böyle oluyordu bu. Sanki yürüyüşüm buraya kadar sınırlandırılmıştı. Orada, köprüye doğru dikilip, öylece baka durmak isteği beliriyordu içimde. Aksi gibi, yol burada ıssızlığını yitiriyordu. Birden, yanıbaşımda, karşıdan, yanlardan gelen taşıtlar bitiveriyor ve durmaksızın, tümseği kıvırıp, mavi göğe atılıyorlardı hiç düşünmeksizin birbiri ardından... Benim bulunduğum yol aşağıda kaldığından, köprünün ötesi görülmüyordu. Beni çeken de buydu. Çünkü köprünün ötesini biliyordum. Oysa, böyle bulunduğum yerden ötesinin görülmeyişi, bir heyecan yaratıyordu bende. Tatlı bir aldanma: taşıtların, soyut bir evrene atıldıklarını imgeliyordum belirsizce belki de..

Tanrım, bugün nerden çıkmıştı bu kadın yoluma? İşte, köprüye kadar giderek, hergünkü yürüyüşümü yarılamış, dönüyordum güneşin ışıklarıyla oy-

naşan doğayı seyrede ede, esneye esneye, görmüş geçirmiş bir ihtiyar gibi içimi çeke çeke Ev'ime.. Ne hakkı vardı bu huzuru bozmaya? Acaba yan sokaklardan birine birden usulca kıvırıp, sonra koşar adım kaçsa mı idim? Karabasanlı düşlerdeki o istemsiz tutuklukla aklımdan geçiriyor, eylemleştiremiyordum bunu. Ellerim, terlemeye başlamıştı. Güneşin önünde eteklerinin kopkoyu lekesi çılgınca çalkanıyordu durmaksızın, çılgınca !... Yoksa bana mı öyle geliyordu? - Yüreğimin çelimsiz adımları da katılmıştı bu yürüyüşe! - Hayır, bana öyle gelmiyordu.. tanıyordum çünkü onu - bu dört parça yamadan oluşturulmuş garip mantosunu, başındaki şalı.. Yöreden tanıyordum onu ; birkaç kez de Yeşilyurt istasyonunda görmüştüm - ve işte bunun için, bir amacı olamazdı bu telâşın, bu yürüyüşün!.. Yüreğim, dayanılmaz bir tam - tamla benim adımlarımı geçmiş, onun adımlarına ayak uyduruyordu. Yumruklarım sımsıkı, vıcık vıcık, "işte şimdi olacak birşey," diye geçirdim. "İşte ŞİMDİ."

... ve kadın, birdenbire durdu.

Yüzü, gövdesi bana dönüktü. - Yürürken, bir düğmeye basılarak durdurulmuş, ve ters geri döndürülmüştü : öylesine inanılmaz bir çabuklukla olmuştu çünkü bu - Bir an, tam - tamların uğultusundan hiçbir şey duyup görmedim. Sonra bir dondurmacı gördüm. Sonra da bembeyaz pudralı yüzünü, GÖZLERİNİ onun. Dondurmacı, yanımızdaki sokaktan çıkıvermişti. Ve çıkmasiyle, tam - tamlar da kesilivermişti. Kadının yüzünü seçik olarak görebiliyordum şimdi. Hayır, bana bakmıyordu... hiçbir yere bakmıyordu. Tertemiz bir gökyüzünden daha arıydı gözlerinin mavisi. Olağanüstü saydam, mavi bir boşluk, O KADAR. Kadının gözlerinde HİÇ, ama HİÇBİR ŞEY yoktu. "HİÇLİĞİN SİMGESİ" denilebilirdi onlara ancak...

Yanıbaşından geçip yürüdüm. Halit Ziya'nın köşkünün ordan sola kıvırdım. Annem, acaba hâlâ uyuyor muydu? Bahçe kapısını tıngırdatmadım pek. İç kapının merdivenlerine gelince, parmaklarımın ucunda yükselip içeriye baktım pencereden : annem uyanmıştı ama, gözleri açık, yatıyordu gene öylece sessiz. "Acaba sıkılmıyor mu o," diye geçirdim.

Canım içeriye girmek istemiyordu. Basamaklara çökmemle kediler çevremi aldılar. Kente doğru bir tren düdüğü öttü. İşte hâlâ akşam olmuyordu. Sardunyalar balkondan abanmışlar, kırmızı bakışlarını üzerime dikmişlerdi. Bir ara o dondurmacı geçti. Dondurma sevmem. Çağırıp, bir küçük külâh aldım gene de. Bazan, iki üç sözcük de olsa, konuşmaya gereksinme duyulabiliniyordu demek... Kente doğru bir düdük daha öttü. Kediler, basamaklarda üleştirdiğim dondurmayı yalayıp bitirmişlerdi bile.. "Şimdi," diye geçirdim, "ELİ CEBİNDE O RAHAT PANTOLONLULAR'dan biri olaydım, bir vapurun güvertesinde olabilirdim bu vakit. Bütün gün İstanbul'u dolaşmaktan, HİÇ OLMAZSA "GÜZELLİK"leri.. arayıp durmaktan yorulan bacaklarımı KAYGUSUZCA gerer, hüzünlü, ama ÖZGÜR bir ıslık tutturdum denize karşı... "Ama işte ne çare ki, insanların ETEKLİKLİ soyundandım ben. Bunun için de, kentin dışında küskün bir sürgün yaşıyordum. □□

ŞAPKA

bak işte görüyor musun diyemiyorum
dilimin ucuna kadar geliyor diyemiyorum
bir gökyüzü var ki bu senin bilmediğin
bir kırmızı var ki bu senin hiç görmediğin
balıklar öyle yüzmez o sularda sen yoksun
şarkılar bir böyle götürmez insanı erguvanlardan
sende hiç özlemek yok mu a bekleroğlu
sende hiç bunalmak yok mu a cennetmekân
ne tutarsın bu şapkayı başında
ne tutarsın bu başında şapkayı
bak işte görüyor musun diyemiyorum
dilimin ucuna kadar geliyor diyemiyorum
biliyorum nah işte mutluluk şuracıkta
şu kilidi kırdın mı arkası cennetiâlâ
topu tankı füzesiyle korkuya kuluçkada
höt desen devrim doğuracak perşembe gebe
bak işte görüyor musun diyemiyorum
dilimin ucuna kadar geliyor diyemiyorum
sen hiç vatansamaz mısın varsamaz mısın
sen hiç onursamaz mısın çoksamaz mısın
sen hiç utanmaz mışın arlanmaz mısın
hele bir döndür başını da şu gidişe bak
hele bir döndür başını da şu düzene bak
hele bir döndür başını da şu haline bak
bak işte görüyor musun diyemiyorum
dilimin ucuna kadar geliyor diyemiyorum
köleliğin karşılığını buldum sözlükte
toplumculuk ne demekmiş biliyor musun
biri yer biri bakar biliyor musun
apartıman bundan çıkar biliyor musun
ondan sonra polismolis kilitmilit mapusâne
ondan sonra allahmallah yalandolan kaşkariko
kimden aldın bu şapkayı başına
ne tutarsın bu şapkayı başında
neden yere çalmıyorsun bu şapkayı başına
yere neden bu başı şapkayına
bak işte görüyor musun diyemiyorum
dilimin ucuna kadar geliyor diyemiyorum

HASAN HÜSEYİN

ÖYKÜ : 5

SİNEMAYA GİDER GİBİ İSTİYORDU

AYLÂ EBEOĞLU

"Geleceksin." dedi. Yumuşak, kayıtsız, emin. Bir an bulvardaki agaçlar korkutucu bir canlılıkla oturdu gözlerime. Yaşamı duyuyordum. Masmavi gökteki parça parça bulutlar alıp başlarını kaçıyorlarmış gibi geldi. Sonra gözlerim ona gitti. Elleri ceplerinde, bekliyen.. En güzel yüzüyle gelmişti. Her keresinde olduğu gibi kendi için istiyordu beni. Hepsi gibi, insancıklar gibi. Kendi için istiyordu. "Bagışla" dedim. Şaşırdı. Önce göz bebekleri büyüdü. Gri gözleri bulandı, kırıştı. Sevinç duydum. Büyümüş göz bebekleri hedefsiz sağa sola gidip geldi. Sonra beni kaldırımın üzerinde öylece bırakıp eyvallah bile demeden çekip gitti. "Şimdi", diyordum, "Şimdi". Ve bu şimdi de takılıp kalıyorum. Yürümeyi unutmuş gibi durdum. "Ne yapmalı, nereye gitmeli.." Sağa sola akan insan selinin ortasında alışkanlıkların yıkıntısını çigniyordum hınçla..

Bitti işte..

Bitti işte..

Alışkanlıkların yıkıntısını çiğniyordum bir kavgalı yürümeyle. Bir vitrin camına yasladım burnumu. "Traş olmuştu yeni. Hafif kolanya kokuyordu. En güzel yüzüyle gelmişti." İçimden bir başkası konuşuyordu. İçimden biri konuşuyordu. "Olsun, diyordu", kendi için istiyordu seni. Nasılsın demiyecekti Belki sinemaya gitmiştir. Olsun sana hep sinemaya gider gibi geldi."

Heykelcikler içerde, sıcak, renkli. Sonra, ta karşıda, parlak bir maden de gördüm gözlerimi. Bunlar benim gözlerim mi, bu yabancı bakan. Kapkara birer kuyu gibi, başka bir yerden bakan.

Benim gözlerim mi?

Hep içimden biri bakıyordu. Acı mıydı?

Varlıgım özgür artık. Ama gereksiz. Korktum ve aldım gözlerimi. Bulvarda ağaçlar ayaklanmış gibi geldi.. Karşıya geçmek için yürüdüm. Caddenin orta yerinde dikili kaldım. Bir adım atamıyordum. Taksi ler, insanlar, insanlar.. Bir dönüş, bir oluş, bir kopup gidiş..

BEN BİR DİRENİŞTİM?.. Ben akışın ortasında yalnız bir direniştim.

Taksi şöförleri küfrediyorlardı. Neden sonra.. Yüzüm bu. Benim yüzüm. Islaktı. Garip. Yüzümün tek bir noktası kıpırdamıyordu. "Ağlıyor musun" diyordu. Ama ıslaktı yüzüm.

İşte o ara, yanımda, birinin bağırtısı, kılçık kılçık:

"Hey küçük.. Ne bekliyorsun". Döndüm ve sevmediğim tilki suratını görüverdim.

Kayıtsızca elini omzuma attı ve karşı kaldırıma geçtik "Hasta mısın ne oldu". "Yok bir şey. Eve gidiyorum. Annem bekler". "Dur be acelen ne?". "Eve gidiyorum dedim ya, sağır mısın?". "Kızma, gel bır şeyler içelim".

Eli omzumdaydı hâlâ. Birden mantomun üstünden titrediğimi sezdi. "Hasta mısın be küçük, söyle". "Hayır dedik ya. Annem gibi konuşma." Omzuma koyduğu elini ittim. Şaşırmasına fırsat kalmadan koluna girdim yavaşça. Duyarlığımı yitirmiştim. Bir kol diyordum. Bir kol işte.. Başını yüzüme doğru çevirdi hafifçe, sol gözünün bütün seyirmesiyle. "En güzel yerin neresi? Düşündün mü aynaya bakınca". "Bilmiyorum boşver". "Dişlerin küçük" dedi. Yapış yapış gülümsedi. Sol gözünün seyirmesi sürüp gidiyordu. "Bana küçük deme" diye inledim. "Sen deme, sen,.... deme işte" "Demem." dedi. "Ben dememe" İçimden o biri gülüyordu. Caddenin sonundaydık. Önce yere dek inen kapalı perdelerine ilişti gözlerim. "Burası mı" dedim. O an dönüvereceğimden korkar gibi. "iyi yerdir." dedi. Rahattır. Omuz silkmemi görmedi. Kapının kapanışıyla birlik karanlıktaydım. Dimdik. Bir direk gibi. "Korktun mu?" dedi. Mantomu alırken. Aslında korkmam gerektiğini ansıtırcasına. "Hayır" dedim. Sesimin alabildiğine küskün suskunluğa şaştım.

Önümüzdeki kapıyı açmasıyla arsız bir kırmızı

ışık yapıştı gözlerime kan gibi. Onun tilki suratına. Işığı öldüremiyordum. Bunu yapamıyordum. Bilmediğim bir korku. Nereden geliyor bu ışık? Buldum.. Karşı duvardaki kocaman gri pullarla özenle işlenmiş balığın gözünden. Duvara da yapışmıştı kocaman bir kırmızı daire.. Işığı öldürebilirdim. Oysa hiç öldürmiyecektim. İçimden bakan birini.. Onu ansıtan sesi. Oturulacak hasır kaplı bölmeler... Arkam hasıra dayalıydı. Yanımdaydı. Dizi dizime değiyordu. Yanımda yere dek uzanan perdeyi hafifçe araladım. Beyaz çok beyaz bir güneş bıçak gibi fırladı ve bir çizgi içinde buldu karşıdaki sarmaş dolaş çifti. Kız küçük bir çığlık attı. Kapadım. Gülmemi durduramıyordum. "Su" diyordu. O... "Bak çevrene, çok romantik bir yerdir. Nasıl? Balık ağlarına, fenerlere tutuldum." İkinci bir gülmeyi ya da ağlamayı zor bastırdım. "Konuşmuyorsun küçük.. Ama çok tatlı kızsın be.." Dizini iyice dizime yaslamıştı. ..Etin ete değmesi.. Çekmiyordum.. Elimi tuttu dudaklarına götürdü.. DIŞTAN BİRİ GİBİ GÖZLÜYORDUM KENDİMİ ve onu." Yılışık bir gülümsemeyle yaklaştı garson. "Vermut" dedim "O'nun için de vermut". Sonra yılışık bir gülümsemeye karşı iyice yaklaştım ona doğru. Yanagım kulağına değiyordu. "Açsınlar perdeleri" diye fısıldadım. Yanıt vermedi. Öpmek için eğilince usulca doğruldum. Başımı hasıra dayadım. Gözlerimi yumdum. "Verdiğimden çok istedi." diyordum. "Ya o?" diyordu içimdeki "ya o?" O hep kendi için istedi. Dizini dizimden çekmişti galiba. "İçsene" dedi. Sesi kapalı ama, gene de sorguluydu. "İçmek yakışıyor sana" diye hemen ekledi ardından. "Evet dedim. "Söylerler". Yüzünden o yılışık esinti geçti. Sonra yeniden yüzüme eğildi öpmek için... Kıpırdamadım... Gözlerine bakıyordum.. Kırmızının artık anlamını yitirdiğini ona alıştığımı düşünüyordum....

Garsona bıraktığı paralar büyüyordu gözümde. Geriledi. Korkmuş gibiydi, düşünüyor gibiydi. "Neyin var senin be. "Kaktım yavaşça burnunun ucundan öptüm. İlk defa içtendi. Açıktı bakışları. "Gideceğim" dedim. "Bekle" diye telâşla söyledi. "Gelme.." diye haykırdım. GELSEN DE YANIMDA OLMIYACAKSIN. Anlıyor musun" TEK OLACAĞIM. Orada caddenin ortasındaki gibi anlıyor musun...."

Orada hasırların içinde, hasırda kıpırtısız kaldı. Yüzünün şeytan gülümsemesi bitti. İçimden biri hâlâ bakıyordu sorgularla. □□

ÖYKÜ : 6 • SARI İSMAİL'İN BUNALIMI • HİLMİ ÖZGEN

İnegöllü Sarı İsmail bu allahın sıcağında otobüsten inince bir boşluk duydu içinde. Akşamnan kasabanın çarşısına sinsi bir susgunluk çökmüş, adamların suratlarına yapmacık bir somurtkanlık sinmiş gibiydi.

Sabahı düşündü İsmail. Bursa'ya gidişlerini. Kaptı kaçtının kalkışında kaç kisi uğurlamıştı kendilerini. Hele parti Başkanı sırtını sıvazlıyarak "Haydi arslan göster kendini. Din, İman, Müslümanlık öldü mü? anlasın namussuzlar..." diye vermişti fitili.

Halbuki şimdi kimsenin yüzüne baktığı yok. Görenler de görmemezlikten gelerek başka yana bakıyorlar, başlarını çeviriyorlardı. Bu hal İsmail'in başına gelmiş değildi. Bu akşama kadar. "Ne boktan işmiş yahu bu işler. Nene lâzım senin ulan..." diye düşüne düşüne çınaraltı kahvelerine doğru yollandı. Recepleri düşündü, bir ara, "Namussuzlar..." dedi içinden. İçip içip bu akşam lâf kaçıracaklar ağızlarından. Bok mu var sanki set bası meyhanesinde. Basıp gelselerdi de onlabirlikte. O şaşı Avukat yanıltmıştı onları. "Bu akşam dönmeyin İnegöl'e Yarın soran olursa Yalova'daydık dersiniz.." Onların da canına minnet. Bedava rakı. Gece fuar pavyonunda çıplak karı...

— Ulan Eşekoğlu eşekler, bir halt ettik, bari beraber dönelim kasabaya. Verelim başbaşa. Düşünelim vereceğimiz cevapları. Nasıl olsa polis aldı hüviyetlerimizi. Yarın sabah damlar Jandarmalar...

Bunları düşünürken kendini Çınarlı Kahvenin önünde buldu. Orta masada Zabıt Kâtibi ile Ormancı tavla maçına tutuşmuşlar. Bir sürü alarga adam başlarında. Önce onlara doğru yürüyecek oldu. Kimse bakmadı yüzüne. Onlar da görmemezlikten geldiler. İsmail yeniden öfkelendi. Tebrik etsinler istiyordu, elini sıksınlar, aferin İsmail desinler... Oysa ki kimsenin aldırdığı yoktu bu işlere. Bahçenin dip tarafında, geniş tahta kanepenin üstünde bağdaş kuran Kör İmam ilişti gözüne. Yöneldi o yana. Çekti bir sandalye, Oturdu imamın karşısına...

a...a... Kör imam da oralı değil. Elindeki Gazeteye dalmış görünerek sakır şakır tesbih çekiyor sahtekâr. İsmail'in yüzüne bakmıyordu bile. Hele namussuza bak dedi içinden. Geçen Cuma namazından sonra bir kenara çekip söyledikleri düştü aklına...

— Arslan İsmail, erkeklik öldü mü? Bursa'yı komünistler basmış, parti kurmuşlar. Evliyalar diyarı Bursamızda. Bu pazar Miting varmıs. Ahali basacakmış partiyi. Göreyim seni de Sarı İsmail, yüzümüzü kara çıkarma... diye neler söylememisti. Şimdi ise karsısında bos gözlerle gazeteye dalmış görünen adam o imam değildi sanki... İnat için İsmail yaktı bir cigara, döndü ondan yana, başladı yüzüne bakmaya...

Kör İmam İsmail'in bakışlarından sıkılarak ayağa kalktı ve kahveci çırağından hesabı istedi. Peykenin kenarında asılı ceketini koluna alarak uzaklaştı oradan. İsmail içinden bastı kalayı. "Yapış yakasına dürzünün. Bas yumruğu burnuna, burnuna..." diye düşünürken Bursa'da dövdüğü gözlüklü adam canlandı gözlerinin önünde. Çelimsiz adam bir yumrukta yıkılmıştı yere. Ağzından, burnundan kan geliyor, yerde debeleniyordu. Sonra kalabalık. Birbiri arkasına tekmeler, tekmeler tekmeler... İsmail eğildi ayağındaki boyasız iskarpinlere baktı. Kanlı gibiydi, Kara derinin üstü...

Şımarık çırak imamdan çay parasını aldıktan sonra kahve terazisini başından çevirerek geldi İsmail'in yanına. Şöyle bir süzdü İsmail'i:

— Nasıl hakladınız mı namussuzları... diye mırıldandı usulcacık. İsmail konuşmak istemiyordu kahveci çırağı ile. Ağadan, efendiden kimse sormaz da olanları, kahveci çırağı sorar adama... diye basını salladı iki yana. Ama yapışkan garson bir sandalyeyi tersine çevirerek oturdu yanına:

— Ne o abey, bozuk çalıyorsun. Bir aksilik mi çıktı yoksa. Diye tekrar konuyu tazeledi. İsmail elindeki sigarayı yere atıp üzerine basarak...

— Yok lan, şu kör imama bozuldum. Cuma günü tabanlarımı yalıyordu sahtekâr. Şimdi tanımazdan geliyor bizi...

— Bırak şu sahtekârı İsmail abi. Sen Başkana bak. Başınıza bir iş gelirse mapushanede kuş südiyle beslerim diyordu ya...

— Diyordu...

— Bir de şimdi konuş, bak neler söylüyor...

Sarı İsmail büsbütün bozuldu. Alnındaki sarı tüylerin dibinde boncuk boncuk kırmızı noktalar belirdi:

— Senin bir bildiğin var. Ne söylüyor anlat...

— Az önce buraya geldiler iki avukatla, Bursa'dan Jandarma Komutanına telefon ederek Başkanı aratmışlar. Oturup burda Kompas kurdular. Sonra otobüse binip Bur-

sa'ya gitti, Başkan...

— Neler konuştular?

— Ne konuşacaklar, Başkan da, Avukatlar da sizi suçladılar. Dirayetsiz herifler, dedi Başkan. Vur dedikse öldürün demedik ya... Kırmışlar kollarını, kafalarını heriflerin... Diye ver yansın ettiler size...

İsmail'in bu konuşmalardan çok üzüldüğünü gören garson sesinin tonunu alçaltarak :

— Sahi ölen var mı abey?

— Ne bileyim ulan. Hastahaneye kaldırmışlar yaralıları. Bakarsın ölür de ölür bir kaçı...

— O zaman ne olacak?

— Ne olacak, bizi teşvik edenler düşünsünler ne olacağını.

Garson sağ ayağı ile yerdeki gazoz kapaklarına vurarak doğruldu. İsmail'in yüzüne tekrar bakarak :

— Yatar bu iş abey. Sizler girersiniz kodese. Onlar da kurtulur göreceksin... İsmail'in tepesi attı bu kadar ukalâlığa..

— Lân sende mi avukat kesildin başımıza. Haydi yıkıl karşımdan...

— Ben demiyorum abey, az önce bu masada oturan Ceza Yargıcı ile Savcı da böyle konuştular.

Bu aralık kahve ocağından ustanın seslendiği duyuldu. Şımarık garson Zeki Müren'in "Gül ağâcı değilem, Her gelene eyilem" şarkısını söyliyerek uzaklaştı.

İsmail'i tekrar bir bunalımdır sardı. Gidip tavla oynıyanlara bakacak oldu, içinden gelmedi. "Sahtekârlar görmezden geldiler demin. Hepsi kalleş bu kasabalıların..." diye ağzındaki tükürüğü yere fırlatarak ayağa kalktı ve evinin yolunu tuttu.

İsmail'in evi kasabanın çıkış yolunda, tozlu kaldırımların asfaltla birleştiği yerdeydi. İçinde bir tuhaf üzüntüyle eve doğru yollanırken belki ömründe ilk defa rakı içmek istedi canı. Daha doğrusu bir şeyler yapmak, oyalanmak istiyordu. Üstelik sabahleyin Parti Başkanından aldığı gıcır gıcır yüzlük onu rahatsız etmeğe başlamıştı. Bir suç aleti gizi meşin cüzdanının içinden tam yüreğinin üstüne bastırıyordu. "Bakarsın ararlar üstümüzü. Çıkar namussuzun parası. Vay nereden buldun, kim verdi, niçin verdi? diye bir sürü lâf..." Bu sırada küçük bir sokağın köşesindeki dükkânının tahta kepeneklerini indirmeye çalışan bakkal Mevlüt'le yüz yüze geldiler. Eski ahbap Mevlüt'de görmezden geldi onu. İsmail iyice işkillendi. Doğruldu dükkâna :

— Akşamlar hayır olsun, Mevlüt beyfendi. Tanımadınız galiba... Mevlüt kepengin üzerindeki kol demirini kilit boşluğuna yerleştirmeye çalışarak hiç cevap vermedi. İsmail pişkinliğe vurarak

— Bana şuradan bir rakı ile, 2 paket bafra, leblebi, kuru üzüm ver bari... Mevlüt işini bitirip karanlık dükkâna girerken alaylı alaylı gülümsedi :

— Allah versin, para yiyorsun. Burnundan gelmese bari. İsmail'in tepesi attı :

— Çok konuşma ahbap, üstüne vazife olmıyan işlere karışma... diyerek lâfı kesti. Bakkalın hazırladığı rakıyı, leblebiyi ve sigaraları aldı. Küçük oğluna bir de Nestle çukulatası aldı. yüzlüğü uzatsa yine bir lâf edecek uğursuz herif. Cebini karıştırdı, bir tek onluk çıktı buruşuk mendilin arasından. Onu terazinin üstüne atıp" Üstünü yarın tamamlarız..." diyerek dükkândan çıktı.

Eve geldiğinde karısı Hacer'i ağlamış buldu. Gözleri çipil çipil, burnu kıpkırmızı olurdu Hacer'in. Ağladığını saklayamazdı fakir.

— Ne o kız, bu suratın? Hacer üzgün üzgün önüne bakarak :

— Konu komşu Bursa'da adam öldürmüşler. Senin kocanında eli kana boyanmış diye lâf çıkarmışlar. Sahi mi İsmail...

İsmail elindeki teberiyi avludaki yemek masasının üstüne atarak lâfı değiştirdi :

— Çıkar bir şeyler. Fazla konuşma. Bu akşam rakı içeceğim... diye soyunmaya başladı. Ceketini, çoraplarını çıkarıp abdeslikdeki musluktan elini yüzünü yıkadı. Geldi oturdu uzun kerevetin üstüne. Orta okul sondaki toraman oğlu Yusuf komşunun çocuğu ile ders çalışıyorlardı misafir odasında. Açık kapıdan konuştukları duyuluyordu. Yurt bilgisi dersinden Siyasi partileri anlatıyordu Yusuf. Anayasanın sağladığı kişisel hakları anlatıyordu komşunun çocuğuna. İsmail biraz kulak verdi, Bursa kongresinde oparlörden duyduklarına benzeterek canı sıkıldı.

— Miskin karı da mutfaktan çıkmaz bir türlü. Yavaş konuşun ulan, kafa dinleyeceğiz... diye bağırdı içerdekilere. Sonra rakı şişesinin dip tarafına yumruğu ile vurarak mantarı fırlattı. Doldurduğu çay bardağını susuz filan bir çekişte yarıladı. Hacer az sonra domates salatası yapmış, leblebiyi bir tabağa komuş, yuvarlana yuvarlana geldi. Bunları masanın üzerine bırakarak köşede duran radyonun yanına gitti. Üzeri Kanaviçe işlemeli keten kılıfı sıyırarak radyonun düğmesini çevirdi. Akşam haberleri başlamıştı. Radyoda Başbakan yaklaşan seçimler dolayısile yurttaki sükûnetten, seçimlerin emniyet içinde yapılacağından ve partilerin Anayasa ile sağlanan haklarının korunacağından söz ediyordu. İsmail bu konuşmaya ya da içerledi, nedense.

— Söndür şu zırıltıyı be kadın, kafamızı dinleyelim. Diye karısına seslendi ve kadehinin ikinci yarısını yudumlayarak hacerin yüzüne mahzun mahzun baktı. Hacer Kocasının halinde ilk defa gördüğü bu acayip değisikliğin sebebini çözmeye çalışarak yüzüne bakıyordu. Onun bakışlarının biraz yumuşadığını görünce az önceki soruyu tekrarladı :

— Sahi İsmail, adam öldü mü elin kana bulandı mı?... sıcak rakı içini bulandırmış, yüreğine kötü bir ağırlık oturmuştu. Bir sinema gibi günün olayları gözünün önünden geçmeye başladı. Bir yumrukla yere serdiği okumus yüzlü ihtiyar adamı görür gibiydi avlunun karanlığında. Burnundan kan boşanmış, gözlüğü bir kenara fırlamıstı adamın. Hiç de kendisinden farkı yoktu komünist dedikleri bu adamın. Üstelik masum yüzlü ve yorgun görünüslü bir adamdı da. Sonra kalabalık geldi gözlerinin önüne. Sonra tekmeler, yumusak bir yere boyuna savrulan bir sürü tekmeler. Sonra düdükler, oparlörler... Sonra gelen polisler askerive kamyonları, düdükler oparlörler... Sonra din, iman, kör imam ve göbekli parti baskanı geldi gözlerinin önüne. Bir bardak daha devirdi sıcak rakıdan. Bir lokma domates salatasından aldı ve ağzındaki lokmayı yavas yavas çiyneyerek sıkıntılı bir uyku içinde kerevetin üzerine sızıverdi. □□

1879 yıllarında Mınakyan Shakespeare'in **Venedik Taciri** adlı oyununda Smylck rolünda (Metin And kitaplığı ve belgeliği)

MINAKYAN VE TİYATROLARININ OYUN DAĞARCIĞI

METİN AND

BAtı etkisinde Türk Tiyatrosunu inceleyenler bugüne kadar eski tiyatrolarımızda hangi oyunların oynandığını incelemiş olmakla beraber bunların bazısının adlarını vermekle yetinmişlerdir, bu oyunların hangi eserlerden çevrildiğini veya uyarlandığını araştırmamışlardır. İşte bu eksikliği gözönünde tutarak bir yazı dizisine çeşitli tiyatro topluluklarının oyun dağarcıklarını incelemeye başladım. İlk olarak Güllü Agop Tiyatrosunun oyun dağarcığını ele aldım. (1) Bu inceleme daha bitmemistir. Bu yazıda da Mınakyan tiyatro topluluklarının oyun dağarcığı ele alınacak, bu da daha sonraki yazılarla tamamlanacaktır. Daha sonra Ahmet Fehim efendi, Benliyan gibi kalburüstü tiyatro topluluklarımızın oyun dağarcıkları incelenecektir.

Bundan önce bir yazımda Mınakyan'ın oyun dağarcığı üzerine bazı bilgiler vermiştim, (2) fakat bunda bazı ufak tefek yanlışlar olduğu gibi bu çok eksikti, yazarların adları verilmemişti. Mınakyan üzerinde çok önemli bir belgede onun yaşamı üzerine oldukça ilginç bilgiler bulabiliyoruz. (3) Bu bilgileri ilerde çesitli kaynaklardan bilgilerle tamamlamak yoluna gideceğim. Bu bilgilere göre Mınakyan 1839 da doğmuş ve Balat Kilisesinde vaftiz edilmiştir. Ailesi Hasköy'e geçmiş, Narsisyan okuluna gitmiş, babası terziydi. Mınakyan'ın ilk tiyatro denemelerini daha önce yazdığım Ermeni Tiyatrosu üzerine yazılarda, ve ayrıca İzmir'deki Vaspuragan Tiyatrosu üzerine yazımda

(1) Metin And, "Üç önemli belge ve Güllü Agob Tiyatrosunun Oyun Dağarcığı", *Devlet Tiyatrosu*, Ocak 1966.
(2) Metin And, "Mınakyan Tiyatrosu Üzerine "Notlar *Devlet Tiyatrosu*, Ocak 1964.
(3) *Terceume-i hal-ı sanatkâr-ı şehir Mardiroz Manakyan fendi-i mümaileyhin Tiyatroculuk meslek ve sanatına duhulünün ellinci sene-i devriyesi şerefine icra kılınan jübile şenliği münasebetiyle/İstanbul/* (1328) Arşok Garoyan Matbaası 12-12 sayfa 10 sayfa resim, yarısı ermenicedir.

ele alınmıştı. Bu serüvenin 1864 den sonrasını kısaca görelim. 1864 de Güllü Agob Fransız operetleri oynatıyordu, Güllü Agob, Benliyan ve Karakaşyan kardeşler Üsküdar'da Bağlarbaşı'ndaki Aziziye Tiyatrosunda temsiller vermekteydiler. Mınakyan bunları görüp üzülüyordu. Kendisi öğretmenlik yapıyordu, Mınakyan adını Desticiyan'a çevirmişti. Çünkü oyuncu olduğu işitilirse "oyuncu bozması" diye okuldan kovabilirlerdi. Böylece aradan bir yıl geçti. Bu sırada Aramyan Derneği Kayseri'de bir okul açacaktı. 1866 yılında Mınakyan 27 yaşında bir öğretmenle evlendi. İkisi Kayseri'deki okula öğretmen gittiler. İki yıl Kayseri'de öğretmenlik yaptı, sekiz ay da Yozgattaki okulu bir yoluna koydu. Yeniden Kayseri'ye döndü. Fakat İstanbul gazetelerindeki tiyatro haberleriyle çok yakından ilgileniyordu. Nitekim o sırada Karabet Papazyan adında birisi Güllü Agob'a yalnız Ermenice değil Türkçe oyunlar da oynamasını öğütledi. Nitekim bunun ilk denemesi Crisaullu ve Devicque'nin **"Cesar Borgia"** adlı oyunun Türkçe oynanması oldu. Türk oyuncular da katılmıştı. Ahmet Necip, Büyük İsmail, kardeşi Hamid gibi. Gedikpaşa Tiyatrosu kiralanmıs ve Ali Paşa yardımıyla on yıllık tiyatro tekeli koparılmıştı. Mınakyan isitince daha fazla dayanamayıp İstanbul'a döndü. Ermeni Tiyatrosu üzerine yazılarında faaliyetlerini uzun uzadıya açıkladığım Ortaköy'de Balyan Agob Beyin çalışmalarına katılıyor. Bunların sahne yöneticisi Magakyan çekilince oyuncular Güllü Agob Tiyatrosuna geçtiler. Bir yıl sonra arası açılan Fasulyeciyan Güllü Agob'un tekelinden kurtulmak için süflörsüz oynamak üzere Hamdi Efendi ile Galata'da Tulûat tiyatrosu kurdu. İstanbul'dan ayrılır. Mari Nıvart, kocası, Matmazel Durik hanım (daha sonra Madame Sancakyan) ve Atamyan ile Rusya'ya gider. 1876 yılında Cuhacıyan'ın operet ve opera topluluğu kurduğunu görüyoruz. Güllü Agob da operetler oynamaya baslar. Ruslar Edirne'ye gelince Benliyan operet çevirilerini ve notları çalıp, Minakyan'ı da çağırarak Karakaşyan'lar, Matmazel Koharik, Triyans, ve başkalarıyla Edirne'ye giderler. Kendilerinden önce Matmazel Astigyan, Matmazel Siranuş, Matmazel Hıratça' Sisak ve Andon Riştuni de Edirne'ye gitmişlerdi. Güllü Agob'a gelince o işine devam ediyordu. Mınakyan Edirne'den dönünce Gedik Paşa Tiyatrosundan ayrılıp Direklerarasın'a çekilmis olan Güllü Agobla birlesti. Fakat Fasulyeciyan'ın Tulûat denemesi parlamıştı. Bu sırada 1879 da Sıranuş, Atamyan Kafkasya'ya gitmislerdi. 1880 de Tiflis'den Apkar ve Ohannes İstanbul'a geldiler. Hratçya ve Karakaşyan kardeşlerle birlikte Minakyan'ı da Tiflis'e çağırırlar, Mınakyan, zor beğenir Tiflis halkını hoşnut etmek için yorulur hastalanır, kaçmaya karar verir, Fakat Tiflis'e zorla geri gönderilir. Tiyatronun yöneticisi Mınakyanın aylığını 50 ruble arttırır, Mınakyan bu arada çeşitli armağanlar alır. Tiflis mevsimi sona erince yaz için İstanbul'a döner, Ramazan'da Şehzadebaşında eski arkadaslarıyla temsiller verir, sonra Mari Nivart ve Sancakyan ile birlikte 1881 yılında Tiflis'e dönerler. Sözleşmeleri bitince İstanbul'a döner, yalnız Atamyan Tiflis'de kalır. Güllü Agob o sırada Saray Tiyatrosuna yönetmen alınır. Mınakyan Mardiros adını bu tarihte yani 1882 yılı ekiminin 25 inde alır. Beyoğlu Talimhanedeki tiyatroda Benliyan ile birlikte operetlere başlarlar. Mınakyan bu toplulukta

1910 da Mınakyan **Selim Salis** rolünda (Metin And kitaplığı ve belgeliği)

"Leblebici Horhor Ağa"da Leblebici rolünde, "Arifin Hilesin"de Arif rolünde başarı kazanır. Topluluk daha sonra Mısır'a gider. Çok beğenilir, Hidiv ilgi gösterir. Burada Minak özellikle "Giroflé-Girofla", "Orphée" 'Madame Angot" operetlerinde ve kendi yararına verilen "Fazilet Mağlup olur mu?" dramlarında başarı gösterir. Mısır'dan dönüldükten sonra Sisak, Aleksanyan, Holas, Çaprast, Seferyan, Çobanyan, Matosyan, Nuri, Ahmet Necip, Yaldızcıyan, Süflör Kalfayan, yönetici Licetzi, Madmazel Mari Nivart, Matmazel Hekimyan, Matmazel Satinikyan, Binemeciyan ve başkalarıyla çalıştı. Söylendiğine göre Mınakyan ikiyüz'ü aşkın oyun çevirmiştir. Güllü Agob bunları sarayda oynatıyordu. Esvabçıbaşı İlyas bey Mınakyanı sahne yöneticisi olarak aldı. Güllü Agob ile saray oyuncuları arasında anlaşmazlık çıkmıştı. Buna Güllü Agob kızar, Mınakyan'ın oyunları için jurnaller verir, sansür güçleşir. Kelimelere ve cümlelere bile karışmaya başlarlar. Oyunlarda tarih verilmez, geçmiş unutulur, adalet kelimesi banedid olur, ihtiyar ve burun kelimeleri çıkarılır. Oyunlar zabtiye nezaretine gönderiliyordu, sansür görevlilerine armağanlar veya rüşvet vermek gerekiyordu. Zabtiye nazırı Şefik Paşanın gününde bu yirmi liraya kadar çıkıyordu. Arkadaşları Minakyan'ın oyunlarını alıp kaçıyorlar Minakyan kantocu bulundurmak şartile Küçük İsmail ile birleşir. Örneğin bu topluluğun oyunları üzerinde 1892 tarihli Fransızca gazetelerde bazı bilgiler buluyoruz. Örneğin Aurore tiyatrosunda 7 perdelik **Ilya seize ans"** adlı dramı oynamışlardır. Gene Aurore'da, da 11 Ağustos 1892 de **"Pembe kız"** operetini, 18 Ağustos'da 5 perdelik **"Le Pont Rouge"** 22 Ağustos'da subret Mille Regina yararına**"La Demoiselle aux trente six vertus"** adlı 5 perdelik dram ile **"L'Arbre du sort"** adlı bir 1 perdelik oyunu göstermişlerdi. Birisi Güllü Agob'un başına gelenleri hatırlatarak operet oynamamalarını öğütler. Dinlemezler. **"Carmen"** operasını oynamaya karar verirler. Primadonna Koharik Şirinyan ve tenor Akavan ve Vahan Şahinyan da katılır. Bu sırada bir gülünç olay da olur. Ahmet Ağa adında tiyatronun bitişiğindeki bir ahçı provalarda oyunculara veresiye yemek vermektedir. Bu haftalarla sürer Ahmet Ağa sonunda dayanamaz tiyatronun kapısında "Nerede kaldı? Carmen'midir, ne Allahın belâsıdır? Daha gelmiyecek mi bu kahbe?" diye bar bar bağırır. Sonunda provalar biter. İtalyan orkestrası ile temsil verilir. Başarılı olur, fakat gelir iyi değildir, ikinci gece de böyle olunca Minakyan tiyatrodan ayrılır. Mınakyan'dan ayrılmış arkadaşları yeniden ona dönerler. Yeniden topluluk kurulur, drama önem verilir. Topluluk yeniden ayrılır, yarısı kalır. Bir yarısı Selâniğe gider, öteki yarısıyla Mınakyan İzmir'e gider. İki topluluk sonra birleşir. Bursa'ya giderler. Mınakyan hastalanır, bir iki oyuna katılamaz. Manzume- ı Efkâr gazetesi şaka yollu Mınakyan'ın ölüm haberini verir. Herkes buna inanır, oğlu Aram efendi ve karısına başsağlığı telgrafları çekilir. O sıralarda Belediye Başkanı Rıdvan Paşa oğlu Reşat beyi tiyatroda merakından vazgeçiremeyince tiyatroların kapanması için Jurnal verir. Gerekçe tiyatroları kalkındırmak iyileştirmektir. Bunun üzerine tiyatrolar taşraya gitmek zorunda kalırlar, 3 yıl kentten kente dolaşırlar. Rıdvan Paşa öldürülünce yerine Reşit Paşa geçer, tiyatrolar yeniden açılır, fakat hafiyeler bir türlü tiyatrolara rahat vermezler. 1908 Ağustos'unda Bakırköyünde Belediye Bahçesinde oyundan oteline dönerken karanlıkta bir çukura düşüp bacağını kırar. Alçıda iyi olur. Meşrutiyet'de Holâs ile Binemeciyan ölür, gönüllü tiyatroları türemeye başlar, tiyatro da geriler. Belge de aşağı yukarı bunlar verilmektedir. Şimdi gelelim çeşitli gazetelerden, el duyurularından Minakyan Tiyatrolarının oyun dağarcığına.

Önemli bilgileri Oriental Advertizer gazetesinin 18 Mayıs 1894 sayısında buluyoruz. Mınakyan topluluğu Nişantaşı Aurore Tiyatrosunda 8-15 Mayıs tarihlerindeki temsilleri dolayısıyla topluluktaki oyuncuların ve oyunların adları verilmiştir. Bunlardan oyuncular listesi ilginçtir, çünkü her oyuncunun karşısında oyuncunun türü ve ayrıca yabancı oyunculardan kimlere benzediği gösterilmiştir. Nitekim buna geçmeden 1909 da bir gazetede Mınakyan için Türk Tiyatrosunun Frederick Lemaitre'i dendiğini belirteyim. Bu listede Mınakyan yönetmen, Holas, sahne yönetmeni, Binemeciyan yönetici, Yaldızcıyan, yazman, Baptiste de Süflördür. Meme Hekimyan, (grand 1'er role) Reichenberg gibi; Meme Aznif (grand 1'er role) Rachel gibi; Meme Binemeciyan (grand jeune 1' er) Rejane gibi; Ophelie (premier role); Fasulyeciyan (mère nobel), Eugenie (soubrette; Çobanyan (2' me role); Marie (genre Dugazon). Mınakyan (grand 1'er role) Dumaine gibi; Holas (grand premier role) Taillade gibi; Sisak (grand père noble) Binemeciyan (grand jeune 1'er) Dupuis-Dama gibi; Aleksanyan (grand 3'em role) Emanuel gibi; Baltazar (grand 3'eme role) Castellano gibi; Caprast (grand 1' er comique) Menier gibi; Çobanyan (grand 1'er comique) Laurent gibi; Yaldızcıyan (jeune premier) Lacressoniere gibi; Necib (père noble), Baronyan (2'eme role); Yeranyan (2'eme role); Garmeriyan (uşak).

Bu oyuncuların adlarından başka bir oyun dağarcığı Fransızca adlarıyla verilmiştir. Yalnız bunların yazarları gösterilmemiştir. Bunların yazarlarını bulmak oldukça güç olmakla beraber biri ikisi dışında hepsi bulunmuştur. Türkçe adları bilinenler de yanlarına yazılmıştır. **"Les mysterese du Carnaval" (Karnaval Gelini** olabilir) Anicet Bourgois ve Michel Masson'un; **"La Dame voilé" (Peçeli Kadın)** Emile Richebourg'un; **"Les Drames du Cabaret" (Meyhane Facıaları)** Dumanoir ve Dennery'nin;**"Les deux jeunesses"** Charles Potron ve Aug. Nitot'nun; **"Le crime de Faverne"** Théod. Barriere ve Léon Beauvallet'nin; **"Les Oiseaux de proie" (Av Kuşları yahut yırtıcı kuslar** yahut **yırtıcı insanlar)** Ad. Dennery; **"L'homme de peine"** Felix Pyat'nın; **"Dix ans de la vie d'une femme** ou **les Mauvais conseils "(Bir kadının on senelik ömrü yahut fena nasihat)** Scribe ve Terrier'nin; **"L'Escamateur" (Hokkabaz** veya **bir Peder ne kadar sefih olsa gene pederdir)** Ad. Dennery ve

J. Brésil; **"La Mendiante" (Dilenci karı)** Anicet Bourgeois ve Michel Masson; **"Les pauvres de Paris" (Paris** Fukarası) Eug. Nus ile Ed. Brisebarre'ın; **"Jocelyn, le garde-côte" (Fedâkâr gemici)** N. Fournier ve H. Meyer'ın **"Casque en fer" Ed.** Philippe'in; **"Le chiffonier de Parıs" (Paris paçavracısı)** F. Pyat'nın; **"Le Crime de Pont Rouge" (Kızıl Köprü Cinayeti** yahut **saadet istirahati kalbtedir)** Emile Gaboriau'nun romanından oyunlaştırılan Hipp. Hostein; **Le courrier de Lyon" (Lyon Postası yahut Müşahabet)** Eugene Moreau, Siraudin ve Delacroix'nın; **"L'Aveugle"** (Kör) Anıcet Bourgeois ve A. Dennery'nin; **"Le maitre de forges" (Demirhane Müdürü)** Georges Ohnet'nin; **"Jacquot"** J. Gabriel ve Paul Vermond'nun **"Fromount Jeune et Rısler aine"** (Genç Fromount ve Büyük Rısler) Alphonse Daudet'nin romanından oyunlaştıran A. Daudet ve A. Belot: **"La Belle Amelie"** Güzel Amelya); **"Frere et Soeur" (İki öksüz karındaşlar olabilir)** J. Méry ve Bernard Lopez'in; **"Le lac Glaneston"** Ad. Dennery'nin; **"Dalila" (Dalila** yahut **bir kadının erkek üzerine olan tesiri,** yahut Dalmaçya bülbülü) Octave Fueillet'nin; **"Trente ans ou la vie d'un joueur" (Kumarbaz'ın otuz senelik hayatı** ya da **Kumarbazın encamı)** V. Ducange ve P. Dinaux'nun; **"La closerie des genêts"** Frederic Soulié'nin; **"Les Treıze"** F. Dugué ile G. Peaucellıer'nin; **"Lazare, le Pâtre"** Bouchardy'nin; **"Le Pere Prodique"** A. Dumas fils'in **"Le Roman d'un Jeune-home pauvre" (Bir fakir delikanlının sergüzesti)** Octave Feuillet'nin; "Nos Enfant"; (Evlâtlarımız) **"La Comtesse Sarah"** George Ohnet'nin. Listenin altında bu oyunlardan önce Labiche, Grangé, Thiboust, Michel Lockroy gibi yazarların oyunları oynanacağı yazılıdır.

Bu liste dışında çeşitli gazetelerden, çeşitli duyurularından (ki bunlardan elliye yakın el ilânı Metin And Kitaplığı ve Belgeliğinde bulunmaktadır) şu adları yanlarında asıl adları ve yazarlarıyla gösterelim. Eskiden yazarların adları hemen hemen hiç gösterilmezdi, bu yüzden bu adların şimdi bu yazıda verilmesi Türk Tiyatrosunun tarihiyle ilgilenenlerin işine yarayacaktır.

Paris Çingeneleri, Ad. Dennery ve Eug. Gragné'nin **Les Bohémiens de Paris** adlı dramı; **Alicenap Amiral** yahut **Portsmouth vakası** yahut **Amiral Bing** Paul Foucher'nin **4** perde on tabloluk **L'Amiral de l'Escadre Bleue** adlı eseri; **Rocambole** Anicet Bourgeois, Ponson du Terrail ve Blum'un aynı adlı eseri; **İki yetime** Ad. Dennery ile Cormon'un **Les deux orphelines'i**; **Altın arayıcılar,** Marc Fourniel ile Paul Duplesis'in **Les chercheurs d'or du Sacramento**'su olabilir; **Hizmetçi kız** Edouard Brisebarre ile Eugène Nus'nün **La Servante**'ı; **Biçare Kız** Anicet Bourgeois'nun **La Pauvre Fille**'i; **Kırmızı Cüzdan** yahut **Allah muhafaza eder, Allah kurtarır,** N. Fournier ve Meyer'in **Le Portefeuille rouge**'u; **Marie-Jeanne,** Dennery ve Mallian'ın **Marie-Jeanne ou la Femme du peuple**'ü; **Bir kadının otuz senelik hayatı** Eug. Scrible ve Em. de Najac'ın **La Fille de trente ans**'ı; **Kantocu Kız** Xavıer de Montepın'ın **La Baladine**'i olabilir; **Falcı Karı** gene Xavier de Montepin'in **La Voyante**'ı olabilir; **Kırmızı Kedi Meyhanesi** gene Xavier de Montepin'in **Le Cabaret rouge**'u; **Kean** Alexandre Dumas Pere'in aynı adlî eseri; **İki valde** Emile Richebourg'nun **Deux mères**'i; **Biçare Mionne** gene Emile Richebour'un **La Petite Mionne**'u; **Madame Aubray'nın Efkarı,** Alexandre Dumas fils'in **Les İdées de Madame Aubray**'nı; **Monsieur Alphonse** gene Alexandre Dumas fils'in aynı adlı eseri; **İki ahbab çavuşlar** Théodore Baudoin d'Aubigny'nın **Les deux sergent**'ı; **Çilingirler** Felix Pyat'nın **Les Deux Serruriers**'si; **La Vandetta,** Victor Ducange'in **La Vandetta ou la Fiancée corse**'u; **Para kuvveti** Anicet Bourgeois, Brisebarre ve Laurent'nin Le Dıable d'argent'ı olabilir; **Kızıl Değirmen,** Xavıer de Montepin'in **Le Moulin Rouge**'u; **Simone ve Marie** gene Xavier de Montepin'in aynı adlı eseri; **Kızıl Sihirbaz** gene Xavier de Montepin'in **La sorciere rouge**'u; **Nesle Kalesi Esrarı,** Frédéric Gaillardet ve Alex. Dumas,nın **La Tour de Nesle**'i (Bu **Asar-ı Perakende** dergisinin 4. sayısında 19 Nisan 1290 da yayınlanmıştı); **İşret Belâsı yahut duvarcı baba** bu Emile Zola'nın **L'Assommoire** adlı oyunun Busnach eliyle oyunlaştırılıp **Les consequences de l'ıvrognerie** adını taşıyan eserdir, aynı eseri Bürhannettin Bey **Maktel** adıyla çevirip kitap olarak yayınlamıştır; **Arabacı** Joseon Bouchardy'nin **Jean le cocher** adlı oyunu olabilir; **İtimat, Emel, Rikkat, Foi Esperance et charité** adlı eski İstanbul'da çok oynanmış bir oyundur, bir kaynağa göre yazarı Fournier'dir;

Kampanacı Victor Hugo'nun ünlü eseri değilse Joseph Bouchardy'nin **Sonneur de cloches** adlı eseri olabilir; **Balmumcu** Xavıer de Montépin'in **L'Homme aux figures de cire** adlı eseri; **Biçare Zevce** aslının adı **Pauvre Epouse**'dur; **Güzel Amelya** Narcisse Fournier'nin **La Belle Amélie ou un Roman Marıtıme** olabilir; **Madame Mongodin** E. Blum ve R. Toché'nin aynı adlı eseri; **Fanfan ve Claudine** Pierre Decourcelle'in aynı adlı eseri olup bir baska **Les deux gosses** olup Türkçeye **Çifte Yumurcak** adıyla Mehmet Reşat tarafından 1899'da çevrilmiştir; Mınakyan'ın Amrboise rolüne çıktığı **Marie Rose** adlı 6 perdelik melodramın bir başka **La Martyre**'dir; Mınakyan Octave Feuillet'nin **Bataille de la vie** adlı oyununu da oynamıstır; Mınakyan Aleksanyan ile birlikte yürüttükleri toplulukla **Une cause cèlèbre** adlı oyunu oynamışlardır; **Suzanne İmbert** adlı Mınakyan bazı kez **Nedameti-i Hakiki** adıyla oynatmıştır, eserin ikinci bir adı daha vardır bu da **Une Mère abanonné**'dir; **Fedakâr Gemici** N. Fournier ve H. Meyer'in **Jocylin le garde-côte**'u; **Fazilet Mağlup olur mu? yahut hasa bahriye piyadesi; Pierre de Chemin; Jacques Varley; Henriette ve Louise; Kör General; Gammazın oğlu; İki Peder; Masum Jak** (Bu oyunun eleştirmesi Servet Gazete sinin 5. sayısı 1 Ağustos 1898 tarihinde çıkmıştır); **Kıskançlık Belâsı; Bühtan yahut Biridik serveti nedir?; Kaldırımcı; Kıskanç Peder; Cinayetle vikaye-i namus; Gençlere ibret yahut sefahatin encamı: Hüsni mellât; Genevieve yahut adalet yerini bulur; Soğuk su banyosu; Talihsiz kız; Tas kovuklarında; Yabani Kız** (fransızca gazetelerde**La Fille Sauvage); Beyaz Boyun Bağları; Briç Davası; 500 bin frank; Bir evlâdın tesiriyle bir**

karındaşın nedameti; Cani pederin avukat oğlu; Dilsiz Onbaşı, Değirmencinin Kızı; Fravren Franz Colbert'leri buldular; Hasan Onbaşı; Mazagran kulesi esirleri (bu Ferdinand Lalou ve Ch. Desnoyer'nin **Mazagran, bulletin de l'armée d'Afrique** adlı eseri olabilir mi?); **Şeytan; Monte Cristo** Alexandre ve Auguste Maquet'nin Dumas pere aynı adlı eseri; Chiller **Serdar-ı Eşkiya** adıyla çevrilen eseri; **Müntakim Valde** Xavier de Montepin'in **Şair** ise Ernest Ligouvé'nin olduğu gösterilmiştir; **Terese Raquın** Emile Zola'nındır; **Paris'te bir vak'a; Rahibin Aşkı Şükran-ı nimet yahut Fedekâr çoban kızı; Şeytan Mağarası** Alboize ile Rernard Lopez'in **La Taverne du Diable**'i olabilir; **Paris Kıptileri** Ponson du Terrail **Les Bohemes de Paris** adlı eserinden olabilir; **Madame Saint Tropez** Anicet Bourgeois ile A. Dennery'nin **La Dame de Saint Tropez'i Tövbekâr Kadın; Tunç vücutlar; Vazife aşka galebe eder mi?; 13. nolu mahbus; Mağdur-ı Kalb** yahut **fedekâr Validenin fedakâr çocuğu ile martyre du colur adlı V. Sezaır** ve H. Bresil'in oyunu)

Bu listeyi daha da uzatmak yolu açıktır. Şimdi biraz da Mınakyan'ın oynadığı yerli oyunları görelim. Bunlar arasında **Besa** gibi, **Sultan Selimi Sâlis** gibi çok bilinenleri olduğu gibi tarihi, yazarları bilinmeyenler de vardı. Birkaç örnek vereyim: **Osmanlı Kahramanları, Tahammül; Yavuz Sultan Selim; Osmanlıların zuhuru** (1294 yılında Kırkanbar Matbaası'nın Ahmet Mithat ve Mehmet Cevdet imzaları birlikte **Zuhur-ı Osmaniyan** adlı bir eseri vardır, bununla, aynı olabilir); **Cellât Kara Mustafa** (Lâle Devrine ait facia 4 perde); **Kader böyle imiş; Teferruc alemi yahut Kâğıthane Sefası** (Şark oyunu 4 perde); **Tayyarzade yahut Binbirdirek Batakhanesi**; Mınakyan'ın olduğu söylenen **Midyeci Kaspar** da 1909 yılında oynanmıştı; 1911 yılında Mınakyan tiyatrosu günlük olaylardan esinlenen **Trablusgarb** adlı 5 perdelik bir Milli oyun temsil ettiler. Fransızca gazeteler bu bu eserin yazarını vermemekle birlikte 5 perdenin kısaca tarihlerini veriyorlar. Birinci ve ikinci perde Trablusgarbda eski zamanlarda, 3. perde İtalyan ültımatonundan 25 gün önce, 5. perde ültimatanunda ilk günü, 5. perde bombardımanın ilk günüdür. Aslında bu savaş üzerine iki basılı oyun da vardır. Bunlardan biri Mehmet Raif'in İzmir de 1327 de basılmış 4 perde 5 tablo tarihi tiyatrosu, adı **Osmanlı-İtalya Trablusgarb muharebesi yahut Osmanlı muzafferiyeti**; İkincisi Abdurrahman Ali'nin, 1328 de Trabzon'da basılmış 5 perde 1 tablo Trablusgarb sahne-i harbini musavvir askeri dram'ı adı **Devlet-i Aliyye-İtalya muharebesi yahut General Kanova'nın nedameti**; Refik Halid Karay ile Müfit Ratip'in **Kanije Müdafaası ve Tiryaki Hasan Paşa**'yı da bu arada sayabiliriz (Saffet Ziya Yeni Gazete'nin 759. sayı 4.Ekim 1910 sayısında eleştirisini yapmıştır.

Mınakyan Osmanlı Donanma Cemiyeti'nde sahne yöneticiliği yapmıştı. Nitekim göstermeliklerin başında "Umumi Nazım Muallim Mınak Efendi" diye gösterildiği gibi ayrıca "Muallim Mınak hergünkü talimlerde bulunduğu gibi" denilerek tiyatroyla yakın bağı gösterilmiştir. Bu topluluğun oyun dağarcığında şu eserler vardı: **Selim Salis,** Salah Cimcoz ile Celâl Esat beylerin; **Alemdar** yeni tarihi facia 5 perde, yazarı İbnirrefik Ahmet Nuri (nitekim yazarın kendisi Alemdar rolünü oynamıştır), **Zifaf Bekir,** yeni hissi facia 4 perde, yazarı İbnirrefik Ahmet Nuri; **Merdud** Aile, yeni hissi facia 3 perde, yazarı Cenap Şehabettin; **Yalan,** yeni vatanı facia 1 perde, yazarı Cenap Şehabettin; **Zehirli Çiçekler,** yeni tarihi facia 4 perde Doktor Said Ali bey; **Saka,** yeni vatani facia 1 perde Ömer Seyfettin bey; **İsrafilin borusu,** yeni 1 perde facia, Aka Gündüz; **Muhterem Katil,** yazarı Aka Gündüz; **Kirli Çamaşırlar,** mudhike 3 perde, Hüseyin Suat bey; **Hısse-ı Sayiha,** mudnıke 3 perde İbnirrefik Ahmet Nuri bey; **Ceza Kanunu,** mudnike 3 perde İbnirrefik Ahmet Nuri; **Püskü llü Belâ, Gelin** Kaynana, Mudhike 3 perde merhum Ali Nihat bey; **İstanbul Efendisi,** yeni vodvil 4 perde Musahıpzade Celâl Bey; **Kleopatra,** yeni tarihi facia 5 perde çevirn Fatin by; **Kanlı Gece,** yeni ihtilâli facia, 3 perde yazarı Leopold Kampf, çeviren Prenses Kadriye Hanım efendi; **Aşkı Vatan,** yeni vatanı facia 4 perde, yazarı V. Sardou, çeviren Ali Nihat bey; **Kampanacı,** yeni ihtilâli facia 4 perde, **Yırtıcı Kuşlar,** yeni hissi facia 5 perde; **Mokro ve ailesi,** yeni hissi facia 3 perde; **Serdar-ı eskiya,** facia ihtilâl 5 perde yazarı Schiller; **Türk Kızı** facia milliye 4 perde Musahıpzade Celâl Bey (bu eser Yeni Turan dergisi in 6. sayısında 19 Eylül 1329 da yayınlanmıştır);

Mınakyan üzerine daha pek çok yazılacaklar var, bunları da başka yazılara saklıyorum. □□

ÖYKÜ : 7

YEŞİL KEDİ

CLEVE CÄRTMİLL' den ORHAN DURU

Brad Lawrence'in kediler hakkında birşey bilmemesinin sebebi, karısı Leta'nın kedi tüylerine karşı allerjisi olmasıydı. Karısı ne zaman kedilerin yanına gitse her tarafı kabarırdı.

Brad yalnız bir şey biliyordu, o da kedilerin yeşil renkli olmayacağı idi.

Üniversitede otomobillerin park yerine giderken bu kediyi görünce durup baktı. Kedilere göre biraz daha geniş bir hayvandı ve rengi elma yeşiliydi. Bu yeşil, söğüt yeşili biçiminde koyu çizgiler meydana getiriyor, kulaklarında ve sanki iyi uymuş çizmeler varmış gibi, ayaklarında iyice koyulaşıyordu.

Kediler hakkında çok az şey bildiğinden olacak, kedinin kulaklarının şeklindeki acaipliğe de dikkat etmedi. Gerçekte kedinin kulakları yaprak biçimindeydi. Bildiği kadarıyla bütün kedilerin kulakları okaliptus yapraklarına benzerdi.

Kediyi incelemesi belki on saniye sürdü. Yeni bir kadillaka bakmakta olan kedi başını çevirdi ve Brad'ı gördü. Kocaman, sarı-yeşil gözlerini Brad'a dikti. Brad'ın kediler üzerine daha çok deneyi olsaydı bu bakış onu sarsabilirdi.

Kedi yavaş yavaş ona doğru yürüdü, Brad onu yerden kaldırdı. Kitapları bir koltuğunda, kedi bir koltuğunda onu arabasına taşıdı.

Kediyi kapağın üzerine bıraktı. Kapıyı açınca kedi içeri zıpladı ve direksiyonun altına oturdu.

Brad bir an durdu. Kafasında anlıyamadığı bir karışıklık vardı. Kedi ön patilerini direksiyona dayadı.

"Öteye gitmen lâzım." dedi Brad ve kedi öte tarafa kaydı.

Brad arabaya bindi ve park yerinden dışarıya sürdü arabayı. Kedi onun her hareketine, gaza basışına, direksiyonu kullanışına, vites değiştirişine dikkatle bakıyordu. Trafiğe girdikten sonra Brad söylenmeğe başladı : "Vallahi garip şey. Bilmiyorum seni niye yanıma aldım.?" Bir sola dönüş işareti verdi. "Bilmiyorum neye?.." Dönüşü tamamladı. "Bakalım Leta ne diyecek? Çok garip..."

Leta'nın sabahtan verdiği listeye göre birşeyler almak üzere bir bakkal dükkânının önünde durdu. İçeri girerken kedinin kendisini izlemesine hiç şaşırmadı. O raflardan ekmek, un, bebek maması alırken, kedi bir adım arkasından geliyordu.

Kedi mamalarının bulunduğu bir rafın önünde durdu ve ciğerli bir kutu kedi maması aldı. Sonra iki kutu daha seçti. Kendisine kocaman gözlerle dikkatle bakan kediye "Daha iyisi çok almak." diye açıkladı.

Kasa başındaki kız "Aman ne güzel kedi." diye bağırdı bir yandan Brad'ın hesabını yaparken. "Sizi bir köpek gibi izliyor. Bunu yapması için onu terbiye mi ettiniz?"

"Kendisi öğrendi." dedi Brad.

"Hayatımda hiç yeşil kedi görmemiştim."

"Çok nadirdir." dedi Brad umursamaz bir şekilde.

"Tanrım, niye onu gelecek hafta kedi gösterisine koymuyorsunuz? İddiaya girerim birincilik kazanır."

"Belki yaparım." dedi Brad. "Nerede ve ne zaman bu gösteri?"

Kız bu bilgiyi mahalli gazeteden almıştı ve Brad ne yaptığını bilmez bir halde gazeteyi de alıp gitti. Şimdi yeşil kedi Brad'ın araba sürüşüne hiç dikkat etmiyordu. Trafiğe, ağaçlara, insanlara bakıyordu.

Brad arabayı küçük evlerinin

önünde durdurup, aldığı eşyaları toplarken kedi onu sabırsız bekliyordu. Kedi, evin yalancı İspanyol biçimi kapısına kadar onun ardından geldi.

Brad ona şüpheyle baktı. "Bilmiyorum.. En iyisi.." Ürperdi. "Bebek de var. Ohh, bakalım ne olacak?.."

"Sen misin?" diye karısı çocuk odasından seslendi.

"Evet."

Brad, İspanyol kırmızısıyla boyanmış ve elektrik ocağı üzerinde kaynayan fasulyenin kokusunun sardığı mutfağa kadar gitti. Kedi herşeyi inceleyerek izledi onu.

Oturma odasına döndü Brad ve televizyonun yanına oturdu. Ayağının dibinde oturan kediye hafif bir rahatsızlık duyarak baktı. Sanki garip bir durum vardı ama ne olduğunu iyi anlıyamıyordu. Birden kediyi gördüğünden beri kendi isteğiyle hareket etmediğini anladı. Sanki kedi vermişti bütün emirleri ama bu nasıl mümkün olmuştu, orasını çıkaramıyordu.

Leta, koridordan kendileri gibi mavi gözlü, sarışın, bir yaşlarındaki kızları Candy' ile beraber geldi. Leta kediyi görünce bir an durdu, Gözleri korku ve hayretle açıldı.

Kedi sarı-yeşil gözlerini Leta'ya çevirdi ve beş saniye kadar baktı ve Leta'nın durumu normale döndü.

"Yeşil kedi olacağını hiç düşünmemiştim." dedi. "Güzel bir şey, fakat.. Ne yapacağını bilmiyormuş gibi çevresine bakındı, en sonunda "Belki Candy için iyi olur." dedi.

Kedi, Candy'ye yanaştı ve onu inceledi. Kedinin gözleri nerdeyse çocuğun gözleriyle aynı hizadaydı. Candy pembe bileğini annesinin elinde kurtardı ve kediye doğru atıldı. Bir kolunu kedinin boynuna sardı ve birbirlerinin gözlerinin içine dikkatle baktılar.

Candy "Boggle" dedi. Koridoru geçip kediyle beraber oyun odasına doğru uzaklaştı ve kayboldu.

"Kedinin artık bir adı var: Boggle" dedi Brad.

Leta" Sanırım iyi olacak." dedi. "Birisinin bebeğe bakması lâzım. Nerede buldun onu?"

Brad, ona otomobil parkında olanları anlattı. "Garip" dedi.

"Tanrım." dedi Leta. "Hiç bir tarafım şişmedi." Biçimli kolunu inceledi. Bluzunun kolunu omzuna kadar sıvayıp baktı. "Daima kedilerin yanında olurdu."

Brad bakmak için yaklaştı. "Gerçekten tuhaf." dedi. "Acaba?.. Baksana.. Bebeğimiz orada kediyle iyidir herhalde.."

"Tabii." dedi karısı. Ama bir bakabiliriz."

Ayaklarının ucuna basarak oyun odasına gidip içeri baktılar. Candy o sırada kocaman oyuncak bir tekerleğin son parçasını yerine yerleştiriyordu. Oyuncak kutusu odanın ortasında açılmış duruyordu. Tekerleğin nasıl yapılacağına dair resimli kitap ise tekerleğin yanındaydı. Candy son parçayı yerine koydu. Kitaba bir baktı, Boggle'a bir işaret etti. Sonra tekerleğe dokundu. Tekerlek dönmeğe başladı. Candy keyifli bir ses çıkardı.

"Hey bu kutu oraya nasıl gitti?" diye bağırdı karısı. "Dolabın en üst gözündeydi."

Dolabın üst gözü yerden bir buçuk metre kadar yüksekteydi. Bir sandayle dolabın açık kapısı önünde duruyordu. Brand bunlara baktı ve başını salladı.

"Yanlışlık olacak." dedi. "Kız oraya yetişemez. Sandalyeye tırmansa bile. Sen onu indirip yapmış olsan gerek. O bu kadar karışık bir oyuncağı bir araya getiremez."

"Ama ben yapmadım." dedi Leta.

Candy seslere döndü ve sırıttı. Ve tekerleğin parçalarını ayırıp kutuya koymağa başladı.

"Konuşabilesin isterdim." dedi Brad Candy'ye. "Bu durum benim canımı sıkıyor."

"Hadi canım." dedi Leta. "Gidelim." Oturma odasına döndüler.

Brad büyük sandalyeye oturdu ve yere bakmağa başladı. Yeşil kediyi gördüğünden bu yana ilk defa herşeyi olduğu gibi görüyordu. "Bir gariplik var." dedi.

"Ne demek istiyorsun."

"Hiç.. Bir kediyi eve getirdim. Kediler sende allerji yapardı. Ama bu kedi yapmadı. Sonra garip bir rengi var. Sonra bu kedi - Candy ile-.. Bilmiyorum ne demek istediğimi?.."

"Ne dediğini bilmiyorsun." dedi Leta. "Ahh Fasulye.." diye bağırarak Mutfağa gitti.

Brad düşünmeğe devam etti ama bir sonuca ulaşamadı. Sadece bir şeyin eksik olduğunu, garip olduğunu hissediyordu.

Ayağa kalktı. Kapıya doğru gitti. "Hoşçakal sevgilim. Ben kütüphaneye gidiyorum." dedi.

Leta mutfağın kapısında belirdi." Yemek 15 dakikaya kadar hazır olacak."

"Yemek mi?" dedi Brad. "Yemek." Evden çıkıp arabasına yürüdü.

Kediler üzerine bir kitap buldu. Siam, Pers, Burma, Habeşistan kedileri olduğunu öğrendi. Kedilerin rengi kızıldan mavi-griye kadar değişiyordu, ama bir tek yeşil kedi yoktu.

Eve döndü. Karısı oturma odasında yerde baygın yatıyordu. Kızı ve kedisi televizyonda güreş müsabakalarını seyrediyorlardı.

Leta'yı kaldırdı. Candy'yi yatmağa hazırladı. Karısı nasıl bayıldığını hatırlamıyordu. Yatağa gittiler ve kediyi evin içinde dolaşır bıraktılar.

Kedi, gece yarısına doğru evi terketti. Yan sokaklardan karanlık caddelerden geçerek bir tepeye erisinceye kadar koştu. Yaprak biçimi kulakları dikilmişti. Burnu genişlemişti. Gece yasemin ve okaliptus kokuyordu.

Gözükmeyen ceplerinin birinden kalem biçiminde bir şey çıkardı. Bunu tepeye doğru çevirdi, ileriye geriye oynattı.

Toprak yarıldı ve uzun bir nesne yıldız ışığında parlıyarak ortaya çıktı. Geminin burnunda açılan bir delikten kedi içeri girdi. Yerde yeşil bir daire vardı. Kedi bir düğmeye dokununca daire parıldadı. Ceplerinden birinden gene kalem gibi bir şey çıkardı.

Yazmağa başladı. Garip işaretlerle bir kaç satır yazdı. Bizim bildiğimiz bir yazı çeşidi değildi bu. Sonra Güney Kaliforniyanın diliyle birkaç satır ekledi:

"İşler yolunda, gelin."

Sonra dışarıya çıktı. Kalem benzeri şeyi küçük uzay gemisine yöneltti. Gemi gece içinde yükseldi. Dünyadan uzaklaştı. Ve yeşil kedi etrafındaki pislikleri çukura doldurmağa başladı. □□

AUSCHWITZ KAMPI

PETER WEISS
ALAATTIN BİLGİ

Kişinin, nasıl bir insan, ya da tabiat çevresine "benim yerim" diyebileceğini düşününce aklıma bir çok olasılıklar gelir. Berlin'e giden demir yolu üzerindeki doğum yerim, Nowawes'den tutunda, çocukluğumun geçtiği Bremeni, Berlin'i izliyerek, sonraları herbirinde bir süre oturduğum Londra, Prague, Zurih, Stokholm ve Paris'e kadar bütün şehirlerin geçici bir yeri olmuştur benim yaşamımda. Bu arada, kısa kısa kaldığım, Bohemyadaki Warnsdorf'u, Tessin'deki Montagnola'yı, ya da Batı İsveçteki Alinsas'ı hiç saymıyorum.

Bütün bu şehirler izlenimleri uzun boylu saklanamıyan geçici duraklardı benim için. Yaşantımın akışı üzerinde bunların bırakabilecekleri iyi ya da kötü izleri araştırınca hepsi buzlu bir cam ardında benden uzaklaşıyor, sadece bir tek günümü geçirdiğim bir yer bütün açıklığıyla ortada kalıyor.

Evlerinde oturduğum, yollarında dolaştığım, halkıyla konuştuğum ve bu şehirleri birbirinden ayıran belirli bir çizgi yoktu. Hepsi de, durmadan değişen dünyamızın birer parçasıydı. Birinde görülecek bir liman, ötekilerde bir bahçe, bir yontu, bir pazar yeri, bir ufak oda, bir uzun kanal, gezilerimin yumağı arasında bir görünür bir kaybolur. Ve siz bu görüntüleri her seferinde yeniden yaratmak zorunda kalırsınız.

Uzun zamandır bildiğim fakat yenile gördüğüm işte o tek yer apayrı ve özel. Burası, kader çizgimin üzerinde olup da nasılsa kaçınabildiğim bir yer benim. Burada yaşamadım. Orayla ilgim, adımın oraya gönderileceklerin listesinde bulunması sadece. Dönmemecesine gönderileceklerin. Yirmi yıl sonra gördüm burayı. Değişmiyen, değişmiyen bir yer. İçindeki yapılar bile başka. Dünyanın hiç bir yerindekiyle karıştıramazsınız.

Buranın da Lehçe bir adı var. Tıpkı, tren penceresinden gördüğüm benim doğduğum yerinki gibi. Babamın ben doğmadan az önce göz kamaştırıcı bir imparatorluk ordusuyla savaştığı yerde kurulmuş.

Buraya, çalışmıya, yerleşmiye gelenlere kolaylık olsun diye almanca bir ad takmışlar.

AUSCHWİTZ istasyonunda yük trenleri gıcırdıyor. Lokomotifler düdük çalıyor. Dumanlar yuvarlanıyor. Tamponların çarpışması. Hava buhar yüklü, yerler yumuşak. Ağaçlar yapraksız ve ıslak. Dikenli tellerle, duvarlarla çevrili isli fabrikalar. Sıska atların çektiği arabalar. Gocuklar içinde kaybolmuş köylüler. Battaniyelere sarılmış ihtiyar kadınlar. Sırtlarında çıkınları. Ötede birkaç çiftlik. Çalılar, Kavaklar. Herşey kederli, herşey yıpranmış. Trenler bir öne, bir arkaya gidiyorlar. Vagon pencereleri küçük ve parmaklıklı. Yan hatlar barakalara, oradan boş tarlalara, dünyanın öbür ucuna uzanıyor.

Kulübelerin ilerisindeki, önü demir parmaklıklı, şimdi müze denilen yapıya bakınca insana savaş daha yeni bitmiş gibi geliyordu. Park yerinde otomobiller, otobüsler. Bir öğrenci topluluğu dış kapıdan giriyor. Kırmızı şapkalı bir bölük asker gezilerini bitirmiş, dönüyor. Solda uzun, tahta bir baraka var. Küçük bir pencereden resimli kitaplar, posta kartları satıyorlar. Bekleme odası dayanılmaz sıcak. Barakanın hemen arkasında alçak beton duvarlar. Kısa dört köşe bacalı düz bir dama doğru uzanmış kaygan bir yamaç. Elimdeki harita, insan yakılan fırının önünde durduğumu söylüyor. Küçük fırın. İlk fırın. Kapasitesi sınırlı fırın. Tam önümdeki baraka, politik tutukluların barakası. Kayıtlar burada. Gelenlerin gidenlerin listeleri burada tutulurdu. Bayan memur şurada otururdu. Ölümün damgasını taşıyan insanlar buradan girer, şuradan çıkarlardı.

Buraya ben kendi isteğimle gelmiştim. Bir yük vagonundan boşaltılmamıştım. Sopa yiye yiye gelmemiştim buraya. Yirmi yıllık bir gecikmeyle gelmiştim.

Fırının küçük pencereleri etrafında demir ka-

fesler. Yanda, ağır küflü bir kapı, menteşelerinden sarkmış. İçinde yapışkan bir soğuk. Yerler taş. Hemen sağdaki odada daha büyük bir fırın. O da demir. Önünde raylar. Raylar üzerinde, insan vücudu uzunluğunda demirden bir araba. Burada iki fırın daha var. Raylar üzerinde arabalar. Fırınların kapağı ardına kadar açık. İçinde küller. Ölüm arabalarının üzerinde bir demet kuru çiçek.

NE DÜŞÜNCE, ne izlenim. Yapayalnızım. Soğuk. Fırınlar soğuk. Arabaların katılığı, küfü. Kara duvarlardan sular sızıyor. Şurada açık bir kapı. Bitişik odaya geçiliyor. Uzun bir oda. Adımlıyorum, yirmi adım boyu, beş adım eni. Duvarlardaki beyaz badanalar kavlamış. Çimento taban yer yer çatlamış. Tavanda kalın kirişlerin arasında dört tane taş baca. Üzerlerinde menteşeli kapaklar. Dışarda uzakta konuşmalar. Ayak sesleri. Bu mezarda ağır ağır yürüyorum. Hiçbir şey duymuyorum. Yalnız bu tabanı, yalnız bu duvarları görüyorum. Tavandaki bu deliklerden atıyorlardı zehirli gazı. Odanın sonunda demir bir kapı. Üzerinde camlı gözetleme yerleri. Kapının önünde dar bir sahanlık. Sonra açık hava. Açık hava.

Burada bir darağacı. Kamp komutanı burada asıldı diyor bir yazı. Boynunda iple sandalyenin üzerinde dururken çift katlı dikenli telin ötesini, iki yanında kavak ağaçları dizili, kampın ana yolunu görmüş olmalı.

Fırının çatısı üzerine bakan yamaca tırmanıyorum. Tepedeki delikleri örten menteşeli kapaklar açılıyor. Aşağısı zindan. Yüzleri maskeli sıhhiye çavuşları yeşil tenekeleri açıyor, içindeki sıvıyı, dehşetle yukarıya bakan yüzlere doğru serpiyor, kapakları kapatıyorlar.

DEVAM. Hâlâ kampın dışındayım. Darağacının ayakları sorgu odasının temelleri üzerinde. Barakada bir oda. Ortasında idman demiri gibi bir demir İnsanları işte bu demire baş aşağı asıyor, kırbaçlıyorlardı. Sarkaç gibi.

İdare binaları yanyana. Komutanlık, nöbetçi evleri. Pencereler fırına karşı. Sıhhiye çavuşlarının tırmandıkları düz damlar görülüyor. Sarkaçlı oda hemen yakında. Dayak ve haykırışlar kulaklarının dibinde.

Herşey yanyana, sıkışık. Dikenli telleri taşıyan iki sıra beton direk. Teller üzerinde bir levha: VORSICHT HOCHSPANNUNG! Sağda sundurmalar, ahıra benzer yapılar. Birkaç kule. Solda bir kulube, penceresinin önünde bir raf. Evraklar burada mühürleniyordu. Demir giriş kapısı. Üzerindeki yarım ay gibi yazının tam tepesinde MACHT, diyor. Beyaz kırmızılı geçit kalkıyor, ana kampa - STAMMLABER - giriyorum.

Çok şeyler okudum, çok şeyler duydum bu kamp üzerine. Sabahın erken saatlerinde kum ocaklarına, yol yapımına, efendilerinin fabrikalarına çalışmaya giden ve akşamları sırtlarında ölüleriyle, şu ağaçların altında çalan orkestranın sesleri arasında kampa dönenler üzerine. Bütün bunların anlamı ne? Ne biliyorum bunlara dair. Şimdi yalnız bu yolların görünüşünü biliyorum. Etrafı kavak ağaçlarıyla çevrili, dümdüz. Yan yollar dik açıyla birleşiyor. Yolların arasında birden yirmisekize kadar numaralı 40 metre uzunluğunda iki katlı, karşılıklı bloklar. Hapsedilmiş, yapayalnız küçük bir şehir. Ziyaretçiler, şurada burada yapışkan bir sis arasında bu yapılara bakıyor. Uzakta bir köşede çocuklar, önlerinde öğretmenleri.

Büyük meydanda mutfaklar var. Önünde taştan nöbetçi kulubesi. Sivri çatısının tepesinde renk renk boyanmış bir rüzgâr göstergesi. Bu haliyle, çocukların oyuncak şatolarına benziyor. Burası emir subayının odası; kapmtaki yoklamaları, geçitleri gözetliyor buradan. Bu yoklamaları, kar yağmur altında saatlerce süren bu geçitleri çok iyi bilirim. Şimdi meydan bomboş. Orta yerde, direklerin üzerinde demir bir ray. Bu demir rayın altında insanların nasıl durduğunu, altlarındaki iskemlelerin nasıl tekmelendiğini, enseleri kırılsın diye ayaklarına bağlanan kum torbalarını da bilirim. Okuya okuya, duya duya bütün bunları yaşar gibi olmuştum. Şimdiyse hiçbir şey görmüyorum. Bilmiyorum.

ÜSTELİK, herşey düşündüğümden daha küçük. Her noktadan dış çit görünüyor. Dikenli tellerin ötesinde beton blokların açık kül rengi duvarları çepeçevre. On ve onbir numaralı blokların ortasında tahta bir kapı var. Burası, **Kara Duvarlı** avluya açılıyor.

Üzeri kurşunları tutsun diye tahta ile kaplı. Kara Duvar şimdi çelenklerle örtülmüş. Duvarla kapı arası kırk adım. Yerde tuğla parçaları. Pencerelerine tahta çakılmış soldaki yapıların duvar dibinde beton bir oluk. Vurulan insanların kanı bu oluktan akıyor. Koşarak geliyorlar. Çırılçıplak. Kapıda sağa dönüyorlar. Altı basamak iniyorlar. İkişer ikişer. Başlarında çavuşlar. Karşıdaki, kapakları çakılı pencereler arkasında karınları beyaz bir sıvıyla doldurulmuş kadınlar. On birinci blok'un hamamı da burada. Siyah duvara gidecek insanlar mavi çizgili çullarını burada çıkartıyorlar. Duvarların alt kısmı ziftlenmiş, üst tarafı beyaz badanalı. Sarı, siyah lekeler, çizgiler var. Siyah su boruları ve duşlar. Kalçalarına sabit kalemle numaraları bu duşların altında yazılıyor.

Şu hamam, şu taş koridor. Koridor demir parmaklıkla bölünmüş. Önce blok subayının odası. Masa, karyola, dolap. Duvarda bir levha: **Ein Volk Ein Reich Ein Führer.** Kapının üzerinde tel kafes. Tıpkı fuarlardaki seyir dolapları gibi. Tam ortada nöbetçi yeri. Mahkeme salonu karşıda. Uzun bir masa. Kül rengi örtü. Üzerinde tutanak defterleri. İçinde ölüm cezaları. Bu masada oturan yargıçlar şimdi aramızda namuslu insanlar gibi dolaşmakta. Saygı görmekte.

İşte zindana inen merdivenler. Üşenmemiş, duvarları mermerlerle süslemişler. Orta koridor. Sağ sol koridorlar. Üçe ikibuçuk boyutunda hücreler. Köşede bir kova, küçük bir pencere. Bazıları penceresiz, tepede ufak bir delik. Kırk kişiye çıktıkları olurdu bu hücrede. Kapının yanında yer bulmak için didişirler, elbiseleri parçalanır, yere yuvarlanırlardı. Yemeden içmeden bir hafta ölüme karşı koyanlar

vardı. Butları kemirilmiş, parmakları yenmiş cesetler sürüklenirdi hafta sonunda.

Nasılsa canımı kurtarabildiğim bu yerlere bakıyorum. Fosilleşmiş duvarlar arasındayım. Ne topuk sesleri, ne insafsız emirler, ne inilti, ne hıçkırık.

Koridorun sonunda, ancak ayakta durabilecek dört hücre. Alt yanda yarım metre karelik bir delik. Demir kapaklı. İçerisi 90×90 santimetre. Dört kişi iç içe ayakta duruyor. Tepede avuç içi kadar bir delik. Bütün gün çalıştıktan sonra üç gece, beş gece, on gece burada ayakta duruyorlar. Sırtları, dizleri taş duvralara dayanıyor. Böylece ayakta can veriyorlar, sabahtan, alt kapaktan çekip çıkartıyorlar.

SAATLERDİR kampı dolaşıyorum. Yolumu biliyorum. Avluda, Kara duvarın önünde durdum. Duvarın arkasındaki ağaçları gördüm. Enseye sıkılan kurşunların sesini duymadım. Arkaya bağlı ellerin asıldığı demirleri gördüm. Kadınların döl yataklarının rontgen ışınları ile yakıldığı pencereleri kapalı odaları. Binlercesinin beklediği dar koridorları. Yavaş yavaş doktor odasına giriyorlar, soluk yeşil paravananın arkasında zorla tabureye oturuyor, sol kollarını kaldırıyor, kalplerine iğne yapılıyor. Pencereden avluya çıktım. Zamosk'lı yüz on dokuz çocuk sıraları gelene kadar top oynuyorlar. Habersiz.

Mutfağın kapısında büyük harflerle bir yazı : Özgürlüğün tek yolu vardır: İTAAT, ÇALIŞKANLIK, TEMİZLİK, DOĞRULUK, İÇTENLİK ve YURT SEVGİSİ.

Dağ gibi kesik saç, çocuk elbiseleri, ayakkabıları, disler. Hepsi soğuk, hepsi ölümsü.

Yük trenlerinin bitmiyen gürültüleri, lokomatiflerin istim sesleri, uzun uzun düdükler. Trenler düz ovada. Birkenau'ya doğru gidiyorlar. Çamurlu patikanın demiryolunu kestiği bu noktada efendiler kollarını uzatarak yeni kurulacak barakaların temellerini işaret ediyorlar. Arkası bataklık.

Ana yoldan tek bir hat sapıyor. Otlar arasında orava burava kıvrılıyor ve uzakta uzun bir yapıya çıkıyor. Çatısı göçmüş bir ahır, yıkık bir kule.

Öteki kampta herşey iç içevdi. Burada herşey uzak, dağınık. Sağda yanmış yıkılmış barakaların bacaları. Solda pus içinde gözden kaybolan taş yapılar. Kadınlar kampı. Ortada bir kilometrelik bir rampa. Bu çürüme bozulma içinde bile düzen ve simetri fikri belli oluyor. Ahır kapısının ilerisinde demir volu ikiye ayrılıyor. Raylar arasından, rampanın taşları arasından otlar fışkırmış. Rampa hemen yol düzeyinde. Yük vagonlarının kapısı yüksek. Sivri uçlu taşlar üzerine insanlar önce yüklerini sonra ölülerini atıyor. Sağ tarafa biraz daha yaşamasına izin verilen erkekler, sola çalışabilecek durumdaki kadınlar gidiyor. Yaşlılarla çocuklar dosdoğru. Tüten bacalara.

UFKA YAKLAŞAN güneş bulutları arasından sıyrılıyor, nöbet kulelerinin pencerelerinde yansıyor. Rampanın sonunda, sağda solda ağaçlar arasında yıkıntılar. Çitin önündeki kavaklar hareketsiz. Çok ötede bir çiftlikte kaz sesleri. Sağa doğru küçük meşe ormanı. Kadınlar, çocuklar. Kadınlardan birisinin göğsünde bir çocuk. Arkada bir gurup yeraltı hücrelerine doğru gidiyor. Çökmüş beton çatı, orasından burasından demir çubuklar çıkmış taş yığınları. Dar bir merdivenle kırk metre kadar uzunluğunda bir hole iniliyor. İki yanda sıralar, duvarda elbise, ayakkabı asmak için numaralı çengeller. Burada insanlar, kadın erkek çoluk çocuk çırılçıplak duruyorlar. Duştan sonra elbiselerini bulabilmeleri için numaraları iyi bellemeleri tenbih ediliyor.

Yer altına gömülmüş soğuk yüzlü taş sığınaklar. Milyonlarca insanın su gibi aktığı sağlı sollu odalar. Yukarıda, üzeri kapaklı delikler. Sonra fırınlar.... ve etrafa yayılan yağ, yanığı, kahverengi bir duman.. Merdivenlerini milyonlarca ayağın aşındırdığı bu taş sığınaklar şimdi boş, Kum ve toprağa dönüşüyor. Batan güneşin altında sakin ve sessiz.

Avrupanın dört bir yanından geldiler. Ağır adımlarla şuradan geçtiler. Şu ufku gördüler. Meseler. Nöbetçi kuleleri. Çamlarında güneş ışınları yansıyor. İşte kapı. Odalar. Beyaz badanalı. Büyük ampullerle aydınlık. Gözler kamaşıyor. Duş yok. Tepede dört köşe delikler. Deliklerden gaz püskürüyor. Birden ortalık kararıyor. Ölüm. Ne bir ses, ne bir nefes. Herşey suskun. Taş yığınları. Üzeri yosun kaplı. Küller yer yüzünde. Bir hiç için ölenlerin külleri. Evlerinden sökülmüş. Dükkânlarından, fabrikalarından. Çocuklarından uzak. Karılarından, kocalarından, sevgililerinden. Herşeyden. Anlaşılmaz, anlamsız bir uçuruma fırlatılmışlar. Ölümlerinin anlamsızlığı dışında elde kalan ne? Hiç.

SESLER. Bir otobüs geldi, çocuklar iniyor. Harabeleri geziyorlar. Önce öğretmenlerini dinliyorlar sonra taşlar etrafında koşuşuyorlar. Gülerek koşmaca oynuyorlar. Bir kız bir meyilden aşağı doğru demir yoluna doğru kayıyor. Cesetleri işte bu meyilden vagonlara kaydırıyorlardı. Kadınlar kampına doğru giderken arkama bakıyorum. Ağaçlar arasında çocuklar. Öğretmen, toplansınlar diye ellerini vuruyor.

Güneş batarken, sis, barakaları sarıyor. Kapılar açık. Giriyorum. Solumalar, fısıltılar, hışırtılar henüz kesilmemiş. İki yandaki, ortadaki üç katlı ranzalar boş değil. Otlar arasında ,alaca karanlıkta binlerce insan yatıyor. Herbirinde altı kişi iç içe. Dış dünya buraya henüz girememiş. Bir hareket. Bir baş kalkıyor bir el uzanıyor.

Çok geçmiyor, herşey suskun, herşey hareketsiz. Yaşıyan birisi geliyor, burada başına gelenleri, ondan bile saklıyor kendisini. Başka bir dünyadan buraya gelen insan yalnız sayıları, raporları, tanıkların söylediklerini biliyor. Ağır bir yük gibi. Ama o, sadece başından geçenleri kavrayabilir. Gerisi boş. Masasının başından sürüklenip götürülen, kelepçelenen, tekmelenen insan ancak bilebilir bunları. Bir de, bunları sürü gibi bir araya toplıyan, hayvan gibi döven, vagonlara dolduranlar bilir olup bitenleri.

Şimdi o gözden kaybolan bir dünyada duruyor. Yapacak bir şey de yok. Şu anda herşey sakin.

Ve o, bu işin bitmediğine inanıyor. □□

BİR KİTAP

ŞAHAP SITKI

Her yeni sanat çığırı, bir kez, hoşnutsuzca geçmişine bakıyor. Bilgisinin, heyecanlarının kaynağında da en ince ayrıntıları bile insanla ilgili bir ekinle karşılaşıyor. Eflatun: "Dünyanın bütün ağaçlarını bir tek Atina'lıya değişmem" diyor. Her yeni çığır biraz da donmuş kalıplasmış bulduğu, bir başka deyişle, devinmeleri insan çabasına değindiği sürece, büyük olan, yüce olan bütün sanat atılışlarını hor görmek için bunların en güçlülerinin üstüne varıyor, yatağına saldırıyor. Bu, her yeni adımın kaçınılmaz sonucudur. Bu bir mutlu çığlıktır.

Sayılar evindeyken (sayılar evini Yunus'ta bulduğum için kullanıyorum, yoksa bir ataç özentisi değil.) Son günlerde birçok kitap birden başucuma yığdım. Bunlar, kişi kendini bir yere hapsedip de iyice eğilmediği, yani bütün dünya girdi-çıktılarından uzak kalmadığı takdirde kolayca uçup giden soydan şeylerdi. Bense bunlar üstüne kör-kütük cahildim.

Sıra gözetmeden okumaya koyuldum. Önce Camus'nün çevirilerini dizdim. Sartre'a geçtim. Sartre'ı Camus'ye göre daha gösterişçi, daha gözü pek, ama, belki de çağımızın gerçekleriyle uğraşmasından gelme bir eyilimle daha yüzeyde buldum. Ama, açık, seçik. Camus, daha bir alçakgönüllü yazar, belki daha derin. Gide'in "Günce" sini okudum. Biraz Montaigne, biraz Stendhal kokuyordu. Gene de büyük kişi Gide. Renan'ı okudum. Daha genç bir çağdayken onca beni kendinin eden Prouste bana bir yavan geldi. Pelte gibi bir dil. Belki alanında bir yüce yazar, o başka.

İlk ikisinden çıkarabildiklerim şunlardı: insanda düşünen yaratığı görmek. Bütün duygu oyunlarına boş vermek. Çünkü Pascal, insanın haysieti düşüncesindedir, diyordu. Descartes, evrensel gerçeğin ilkelerini arıyordu. Montaigne şüpheciliğin, Descartes'la Pascal sistemlerin temelidir. Descartes, her şey üstüne korkunç bir bilgisizliğim var, diyordu. Demek Fransa, insan usuna, insanlığa inanıyor. Bütün insanlar için doğru olan gerçeğe inanıyor. Bu gerçeğiyse us kavrar, dil dile getirir. Fransız için ancak dile getirilen fikir doğrudur. Belirmemiş fikir Fransız ekininin malı olamaz.

İşte, çağımızın ünlü Fransız yazarlarının geçmişlerindeki düşünürlerin elindekileri ilkeler bunlardı bence.

Çağımızın iki ünlü yazarını okurken davranışlarına kaynak olan ekini, geçmiş çağlardakilerin üstüste yığdıkları eserleri düşündüm. Nobel armağanlarının niçin Avrupada dönüp dolaştıklarına artık şaşmıyorum. Arupalı yazar, ortasında insan olan köklü bir ekinden geliyor. Yeni Dünyada daha çok serüvenler, alınyazısı sıkışıklıkları, olaylar sözünü geçiriyor. Biri özde, öbürü dışta, kabukta. Biri belki biraz devinmeden yoksun, öteki çok canlı. Giderek, bize geldim. Geldim, allakbullak oldum.

Ben bugün, herşeyden önce yeni bir düşünce sorunu getirme çabasını şiirden de, öteki sanat kollarından'da önemli sayıyorum. Hikâyemizin, romanımızın, tiyatromuzun yanıbaşında şimdiye değin büyük yoksunluğunu duyduğumuz "düşünce" sorunu gelmeden sanatımız kalkınamaz diyorum.

Sözünü edeceğim kitap: Doğu-Batı (x). Tam o ünlü kişileri okuduğum sıra elime geldi. Melih Cevdet, her birinde ayrı bir düşünce haysiyeti bulunan epeyce yazısını bu kitapta toplamış. Bu düşüncemde haklı olduğumu sanıyorum, bizde bugüne değin gerçek anlamiyle bir düşünür yetişmedi. Bu türde yayınlanan kitaplar da düşünce özgürlüğünden çok, yapmacık, düzmece, duygu yüklü yazılarla doludur. Zati sayıları çok az ya, Ataç geliyor aklıma. Ataç, düşünür değildi, düşünürlüğü taklit etti, özendi. Körü körüne inanmak, herkesin dediğini tekrarlamamak gösterişi vardı, o kadar. Ama gene de, genç kusaklar üstündeki etkisi küçümsenecek gibi değildir.

Melih Cevdet, Sartre'da olduğu gibi, çağımızın gerçeklerinden çok, ülkemizin gerçekleriyle uğraşıyor, sırası, yeri düşünce onlardan yararlanmış. Bu davranısında haklı. Bizim yazarlarımız, Batı bir yana, kendi gerçekleri üstüne bile düşünmemişler hiç. Belli bir seviyeye varmıs, birçok seyler üstünde uzun uzun düşünmüş, hattâ yeni kanılar getirmiş Melih Cevdet. Dil üstüne fikir yürütmesi fazla bir devinme aslında. Ama, bir memleket ki, yazarları henüz dil kurallarını tartışır, birinin ak dediğine öbürü kara derse, ister istemez o konuya da değinecek, fikrini söyliyecktir. Böyle mi olmalıydı? Birkaç yazısında gördüğümüz gibi, çağımızın, hadi diyelim ülkemizin bugünkü sorunları üstünde konuşacak, ayak değmemiş yerler gösterecekti.

Doğu-Batı, ilgileri birçok yönlere uzanan değişik konulardaki yazıların toplamı. Yazar, orta malı yargılardan bile bile kaçmış. Doğru bildiklerini yazıyor, kimsenin inanışlarına dokunmak istemiyor ya, gene de kitaptan hafif, belli belirsiz bir alay, bir gülümseme taşıyor. Bu da zekânın hakkıdır umarız.

Doğu - Batı, ülkemizde ilk düşünce eseri. Herkes okumalı. Belki biraz yorulacaktır okuyan. Yorulmalı. Bu kitaba yeniden döneceğim, bir baska nedenle. □□

(*) Melih Cevdet Anday. İstanbul, Ataç Kitabevi.

KÜRDÜN MEYHANESİ

Fahir AKSOY

"Meğer Ben bir poh bilmezmişim!"

Yaprak Dergisi yeni çıkmaya başlamıştı. Orhan Veli, meyhanenin karsısındaki büyük Postanede, bir posta kutusu kiralamış. Derginin bütün mektupları, yazıları, paraları oraya gelirdi. Orhan'la, benim kırk paraya kurşun sıktığımız günlerden birinde, (ki ekseri günler öyleydik) kürdün meyhanesinde, oturmuş sirkeden biraz daha iyice olan şarabımızı içiyor ve arada bir posta kutusuna para gelip gelmediğine bakıyorduk. Aksilik bu ya, her seferinde eli boş dönüyorduk.. O sıra, kürtle aramız açık olduğundan meseleyi "sonra veririz" demekle kurtarmanın da mümkünü yoktu. İkimizinde sinirleri gergin bir halde konuşmadan işin içinden nasıl çıkacağımızı düsünüp duruyorduk. Öyle paralı dostlardan gelen giden de çıkmadı. Mütercim galip geldi bir ara ama onda da para suyunu çekmişmiş. Bizden bir şarap içti ve para bulmağa gitti. Hesapda durmadan yükseliyordu. Orhan'ın Melih'e benim Basın Yayın'a telefonlarımız da boşa çıktı. zaman ilerliyor, hesap pusulası durmadan kabarıyordu. Sinirlerimiz gerilmiş bir yay gibiydi. Garsonlar durumu anlamış gibi boşalan kadehlerimizi isteksizce dolduruyorlardı. Hay allah! ele güvenip gerdeğe girmiştik. Çık bakalım çıkabilirsen. Çaresiz meyhane kapanıncaya kadar kalacak ve gaipten medet bekleyecektik.

İşte böyle bir ânımızda masaya hiç tanımadığımız bir adam yaklaştı. Önce polis sandık. Sevimsiz bir yüzü vardı. Zaten siyasî şubenin komser muavinlerinden kara Nizam'ın masasından kalkmıştı. Kendini tanıttı.

— Ben Doğulu bir şairim. Yeni geldim. Sizi şiirlerinizden tanırım. Raslantı olarak oturduğum masada isminiz geçince "sizi nerede bulabileceğimi aradığımda bu masayı ve sizi gösterdiler. Müsaadeniz olursa bir iki dakika konuşmak arzusundayım.

Öp babanın elini. Bir bu eksikti. Tam şiir konuşmanın sırasıydı. Ben, Orhan "biraz rahatsızcayım, mümkünse başka bir zaman konuşalım" diyecek sandım ama o buyur etti, adamı.

Leblebi, bayır trupu ve şaraptan başka bir şey bulunmayan masamızın sefaleti dikkatini çekmiş olacak ki, hemen bir şişe şarap, arnavut ciğeri, şiş kebabı gibi şeyler ısmarladı.

— Efendim ben şiirlerimi hece ve aruz vezniyle yazarım. Vezinsiz şiirin ise ucuz bir oyun olduğu düşüncesindeyim.. Bilmem siz ne dersiniz?

Orhan, sıkıntısından köpek memesi çıkarmak üzereydi ama o her zamanki nezaketi ile adamın sorusunu cevapsız bırakmadı.

— Görüş meselesi beyfendi; dedi.

— Cevabınız kaçamaklı Orhan bey.. Ben doğrusu size bunu yakıştıramadım.

Aaa... Adam küstahlaşmağa başlamıştı. Ben bir şey söyliyecek oldum, Orhan, "aldırma" der gibi

ayağıma bastı ve aynı soğukkanlılıkla:

— Olabilir, dedi.

Şişeler üçleşti; şişeler, piyazlar, koç yumurtaları fırtınalaştı. Müthiş bir ikram kasırgasına yakalanmıştık. Diyeceklerini dinletmek için miydi, neydi, anlıyamıyorduk. Bir çok polislerin bu biçimde sokuluşları ve içip sarhop olduktan sonra da polis olduklarını ve ısmarladıkları içkilerin parasının tahsisattan verildiğini açıklayanlara da rastladığımız için böyle bol keseden ikramın bir nedeni olsa gerekti diye düşünüyor ve içimizden bir an evvel "şu adam masamızdan gitse" diyorduk. Kafaların iyiden iyiye tütsülendiği bir an adam nihayet içini boşalttı:

— Orhan bey, dedi, kusuruma kalmayınız, size bütün samimiyetimle düşündüklerimi söyliyeceğim.. tekrar ediyorum sakın bana gücenmeyin..

Durdu söyliyeceklerini toparlamağa çalışıyordu.

İyiden iyiyede sarhoş olmuştu. Kelimeler ağzında kayıyordu. Çatalına taktığı mezelerin yarısı masanın üzerine düşüyordu ama o, buna boş verip düşenleri eli ile toplayıp güç halle ağzına atıyordu. Nerden çıkagelmişti, ısmarladığı içkiler de, mezeler de yerin dibine batsın, diyordum. Hem üstelik bizim ödemek zorunda olduğumuz hesapla da ilgisi yoktu ki bu ısmarlamaların...

Nutukçu adaylar gibi kendini şöyle bir geriye çekti, kaşlarını çattı, dirseğini masaya koyacak oldu, beceremedi kolu boşluğa kaydı, moral takviyesi bakımından hafifçe bir öksürdü ve yeniden dirseğini masaya dayadı. Orhan'a dönerek:

— Sen ve arkadaşların o güzelim Türk şiirini mahvettiniz.. Nurullah Ataç denen o deli de sizi matahmışsınız gibi öne sürdü. Bu kof ününüzün çok uzun süreceğini sanmayın. Gerçek çok kısa bir zaman sonra aydınlığa kavuşacaktır. Ve dejenere ettiğiniz şiirin yıkıntıları altında harabolacaksınız. Bu aslında vezinli şiiri bilmemenizin sonucudur. cehaletinizi örtbas edebilmek için Fransız şiirinin gölgesine sindiniz ve böylece kendinizi bu ülkeye yutturdunuz..

Adamı yakasından tutup meyhaneden dışarı atasım geliyordu ama Orhan durmadan dürtüyordu. Üstelik bunu yapamıyacak kadar parasızlığın verdiği eziklik içindeydim.

Adam devam ediyordu:

— Aruzla yazdığım bir şiiri okusam veznini bulamazsın. Hem, okuyacağım şimdi, bul bakalım. Böylece cehaletinizi de ispatlamış olacağım. Hodri meydan!

Erzurumlu şair kükreyen bir arslan gibiydi ve yanılmıyorsam otuz mısralık bir şiir okudu. Şiir bir felâketti ama o okudukça açılıyor ve galibiyetini kutlarcasına etrafına bakarak sesini yükseltiyordu. Civar masalar kulak kesilmişlerdi. Tartışmanın sonunu heyecanla bekliyorlardı: Sevgili Orhancığım hiç istifini, soğukkanlılığını bozmadan:

— Şiirinizin 4 üncü, 9 uncu 17 inci, 23 üncü ve 30 uncu mısralarında vezin hatası var beyfendi, demez mi?

Bu açıklama adamın çileden çıkmasına kâfi geldi. Deliye dönmüştü. Elleri titriyor, kekeliyordu..

— Benim şiirimde vezin hatası ha? Vay babu! Daha böyle bir insan dünyaya gelmedi. Orhan bey, Orhan bey mugalâtayı bırak, aczini ikrar et. Sen daha bunun veznini bile söylemedin. Ben Erzurumluyum, yemem bunu. Söyle bakalım, biliyor musun, bilmiyor musun Söyle bakalım! Bilmiyorum, de. Doğruyu söylemek ayıp değil! Ayıp olan yalan söylemektir...

— Biliyorum, beyfendi!

— Biliyorum demek kâfi değil açıkla!

— Peki efendim söyliyeyim. Kullandığınız vezin failâtün, failâ-

tün, faülün'dür. Yalnız dediğim gibi beş hata vardır şiirinizde..

Etraftan gülüşmeler oldu. Şair-i-Âzam mosmor kesilmişti.

— Bir tesadüf efendim, bir tesadüf...

Diye bangı bangır bağırıyordu.

— Eğer isterseniz hatalı olan mısraları da açıklayayım.

— Şey.. neyi, neyi.. hatalı mısra.. imkânsız.. olamaz.. Şey.. Peki açıklayın bakiim!

Kağıtlar, kalemler, çıkarıldı: 15 dakika sonra mesele tamamdı.

Şair hüngür hüngür ağlıyor ve

— Meğer ben bir poh bilmiyormuşum..

deyip duruyordu.

Hikâyemiz burada bitiyor ama siz hesap meselesinin ne olduğunu merak etmişsinizdir. Onu da ben açıklayayım. Doğulu şairi teselli ettikten sonra hesaplar istendi. Onun ve bizim pusulalarımızı ayrı ayrı getirdiler ama şair bizim pusulayı Orhan'ın elinden kaptı ve:

— Sizi çok yordum. Haksızlık ettim. Hesabı bana bağışlayın.. çok rica ederim. Dedi.

İçinizden geçeni biliyorum; ya o ödemeseydi ne olacaktı?" diyorsunuz değil mi? Şu olacaktı: "Hesap yarına" diyip yürüyecektik. Başka seferler olduğu gbi arkamızdan "Ulan, sahiden, bunlar gomonist" diyeceklerdi.

— Görüş meselesi..

TEK YÖNLÜ GÖRÜŞTEN KURTULUŞ

(1. SAYFADAN)

ka yaşama yolu olmadığı propagandasını yayan bir çeşit mandacılar olduğunu ayırt etmistir.

Gerçekten, dünya akımlarından yirmibeş otuz yıl uzak kalmak, kendisine tek yönden empoze edilen dünya görüşünü kabullenmek utançtan kurtulmak için, memleketin gerçek koşullarını da daha iyi anladığından, her şeyi bir yana bırakarak, değişik görüşleri yansıtan kitaplara dalmıştır. Bundan tehlike doğabilir mi? Yıllardır, yargıçların bir türlü içinden çıkamadıkları; bir gün suçlu, başka bir gün suçsuz kararı verdikleri Nurculuk çabaları yurdun dört yanını kaplamıştır. Nurcuların sayısını milyonlara vardırıyorlar. Nedense, bu büyük tehlikeyi görmek istemiyenler, onu küçümsiyenler, ya da ört bas edenler; karsıt yöndeki düşünce akımlarını zararlı olarak nitelemekte; politikacısı, tüccarı, büyük çiftçisi elele vererek, büyük paralarla bunların karşısına çıkmaktadır.

Eğer düşünce akımlarından korkulacaksa, Türkiye'ye bir 31 Mart hazırlıyan aşırı islâmcılık çabalarını da dikkate almak gereklidir. Ancak, demokrasi düzenine gerçekten inanılıyorsa, sağdan soldan esen düşünce rüzgârlarına eşit hak tanımak gereklidir. İki zıt akım birbiri karşısında denge sağlıyabilirler; ama, tek akım, tek yönlü düşünce, memleketi o yana yatırır. 1945 - 1960 demokrasi denemesinin başarısızlığa uğramasının en büyük nedeni budur. Eğer, bu yıllar içinde, çeşitli görüsler alan bulsalardı, elestiriler çok yönlü olacak, bundan hem devleti yönetenler, hem de yarına hazırlanan genç kuşak yararlanacaktı.

Eylülde yeniden başlıyan, aralık ayına değin oldukça gelişen bir yayın hayatı, Türkiye'de çeşitli düşünce akımlarını temsil etmesi bakımından, gerçek demokrasinin kuruluşunda büyük bir yardımcı olacaktır. Düşünce akımları vatan hayını yetiştirmez; daha bilinçli yurtseverleri besler. O kadar...

HİKMET ERHAN BENER'İN ROMANI FRANSADA ÖDÜL KAZANDI

"Kedi ve Ölüm", Erhan Bener'in en ilginç yapıtlarından biridir. Romada, klâsik bir konu işlenmektedir. Kısa bir süre sonra öleceğini bilen bir ressam sözkonusudur. Yazar "ölüm" ün romanındaki yerini şöyle açıklamaktadır: "Ölüm, insan yaşantısının önemli bir anlam taşımaz. Ancak ölüm, en gizli duytek olayıdır. Başka bir olay o denli kesin, salt guları yüze çıkarabilir. Bunun için, ölüm benim açımdan son değil başlangıçtır."

Türkiye'nin Atatürk devrimleriyle Batıya yöneldiği yıllarda, pek çok genç resim öğrenimi için Avrupa'ya gönderildi. Zâhit İloğlu da bunlardan viridir. Brüksel'deki öğrenim yıllarını hatırlar. Yabancı bir ülkede yerini yadırgamış, yurduna dönmüştür. Yeteneklerine karşın kendini gerçekleştirmemiştir. Elinde kalan üç ay içinde anılmağa değer bir şeyler yapmayı başarabilecek midir?

Kahramanın karamsarlığı, iyimserliği, tevekkülleri, umutları, başkaldırmaları hayata bağlılığı hayattan tiksinişi, yaşayan herşeye sıcak ilgisi ve merakı; yaklaşan ölüm saplantısı, ilerleyen hastalığın, morfinin dağınık ve bulanık havası irinde, küçük dokunuşlarla, yer yer Signac'ı andıran *pointilliste bir üslûpla* anlatılmıştır. Kişilerin ruhsal incelemeleri yanında İstanbul'un çekici tasvirleri yer almaktadır. Kurban kesme ve Zâhit'le bir sokak kendisi arasında geçen korkunç mücadele sahnesinde olduğu gibi.

Çağdaş Türk edebiyatı bugünkü Batı edebiyatının bir parçasıdır. Türk Fransız Kültür Derneğinin ödülünü kazanan bu kitap, bu gerçeğin en güzel kanıtıdır.

Çerçek Yayınevinin yayınları

1 — Sovyetler Birliği ile Az Gelişmiş Ülkeler Arasında Ekonomik İşbirliği H. D. Malawya. Çev. Selâhattin Hilâv. Fi. 5 Lira.

2 — Sovyet Rusya, Azerbaycan, Özbekistan, Bulgaristan, Macaristan. Melih Cevdet Anday. Fi. 7,5 lira.

İzlem Yayınevi Yayınları

1 — Dialektik Üstüne Tartışma. Marksizm, Ekzistansializm. (Sartre, Garaudy, Hyppolıte, Vıgıer, Orcel) Çev. Necati Engez Fi. 4 Lira.

2 — Kirli Eller. J. P. Sartre. Oyun Çev. Berin Nadi. Fi. 4 Lira.

3 — 835 Satır, Sesini kaybeden Şehir, Varan 3. Nazım Hikmet. Fi. 7,5 lira.

Toplum Yayınevi Yayınları

1 — Kadınlar da Savaşı Yitirdi. C. Malaparte. Oyun Çev. Tahsin Saraç - Turhan Açar. Fi. 3 lira.

2 — Bir Ermeni General. Ataol Behramoğlu. Şiir Fi. 2 lira.

3 — Sosyalizm Sözlüğü. Erdoğan Başar. Fi. 7,5 lira.

Yeditepe Yayınevi Yayınları

1 — Geyik Düşmesi. Şiir. Halil Kocagöz. Fi. 3 lira

2 — Seftali Çiçekleri. Hikâye. Ferzan Gürel. Fi. 2 lira

3 — Çölde Bir Deve. Hikâye Cengiz Yörük Fi. 2 lira.

4 — Nezih. Karikatür Albümü. Fi. 3 lira

Yön Yayınevi Yayınları

1 — Batıcılık, Ulusçuluk ve Toplumsal Devrimler. Niyazi Berkes. Fi. 7,5 lira.

2 — Yoksul Ülkeler Nasıl Soyuluyor. Pıerre Jalée. Çev. S. Hilâv. Fi. 7,5 lira.

Çeşitli Yayınlar

1 — Bir Damla Kan, Bir Damla Petrol. Derleyip Düzenleyen: Tarık Dursun. Kurul Yayınevi Fi. 7,5 lira.

2 — Çağımızın Cumhuriyeti. P.M. France. Çev. Sıtkı Yırcalı. Remzi Kitabevi Kültür Serisi Fi. 5 lira.

3 — Dünyadan 40 olay. Akbank Kültür Yayınları. Hazırlayan. B.K. Çağlar.

4 — Gökkuşağı. Şahap Sıtkı İlter. Çocuk Romanı. Fi. 5 lira.

5 — Othello. Shakespeare. Çev. Vahit Turhan - A. Turan Oflazoğlu. Oyun. I.Ü.E.F. Yayınları Fi. 4 lira

6 — Zaman Saati. Munis Faik Ozansoy. Şiir. Hisar Yayınları. Fi. 5 lira.

GEÇEN YILIN İÇİNDEN

2. SAYFADAN)

şayışı boyunca gördüğü geçirdiği acı olayların içinde bundan daha acısı olmamıştır. Bu olay, insanın özüne bezene yetiştirdiği kendi çocuklarından, kötü öğütler almasına benzemektedir. (1961 seçimlerinden sonra iş başına gelen hükümetlerde Millî Eğitim Bakanlığı koltuğuna oturmuş Atatürk partisinden kimselerin, Atatürkçü ve 27 Mayısçıları temizlediklerine de tanık olduk.)

Atatürk'ün birer birer yıkılan yapıtlarına bir yenisi de Ayasofya'nın camiye değiştirilmesiyle eklenecektir. Ayasofya bir Rum kilisesidir. Türk mimarlarının elinden çıkmış büyük camileri bırakarak, eski bir kilisede namaz kılmak istiyenlerin dileği ibadet değildir. Sistemli, ya da gelişi güzel, Atatürk'ün yaptıklarını yıkmaktır. Acaba, bizi bağnaz dünyaya karşı güç durumda bırakacak olan böyle bir değiştirme işinde, yobazları dürtükleyen dış güçler yok mudur? Dikkatlerini kuma gömerek, kör bir bağnazlıkla bambaşka politikaların âleti olmanın zararlarını anlıyamayacak denli mi gözü dönmüştür gericilerin?

Burada, Atatürk'ün ve Atatürkçülüğün nerelere sürüklenmek istendiğini de söz konusu etmeliyiz. Atatürkçülere toptan bir "komünist" damgası yapıştırıldıktan sonra, gericiler kendilerini Atatürkçü, Atatürk'üde kendilerine uygun bir önder olarak yayma çabasındadırlar. Bir gün gazetelerde, "Sağcıyız, Atatürkçüyüz!" diye demeç verildiğini de gördük. Atatürk'ün ve Atatürkçülüğün ne olduğunu incelemek olanakları açıktır. Ancak, ne yazık ki, bu incelemelerin sonuçları yine büyük kentlerin okuyucularından öteye geçemiyecektir. Köylü, halk Atatürk'ü kendilerine tanıtıldığı gibi, yanlış olarak öğrenmeğe yargılıdırlar. Elde, Atatürk'ü gerçek niteliği ile tanıtacak olanaklar yoktur, bu olanaklar Atatürkçülerin elinden alınmıştır. Atatürkçü öğretmenlerin nasıl susturulduğu, tasfiye edildiği ortadadır.

Atatürk'ün devrimi saltanata, hilâfete karşı bir devrimdi. Atatürk cumhuriyet, hem de lâyik bir cumhuriyet kurmuştu. Nasır'ın bile, Atatürk'ten otuz yıl sonra kuramadığı lâyik cumhuriyeti 1923'de kuran Atatürk nasıl sağcı olur? Atatürk'ü yalnız sol eğilime karşı olarak göstermek yobazlığın koruyucusu olarak tanıtmak maksatlı bir davranıştır. Bir önderin hem cumhuriyetçi, hem lâyik, hem devletçi, hem devrimci, hem halkçı, hem de şovenlikten uzak bir milliyetçi olması sonra da sağcı olması şimdiye dek görülmüş, işitilmiş değildir. Türkiye'de açıkça padişahçılık yapan Atatürk'ün adını anmayan ve Sait Kürdî'yi savunanlar hiç değilse gerçek kişiliklerini saklamıyorlar. Karşısında Komünist düşmanlığı sadece sağcıların davranışı değildir. Komünizmin karşısında sol topluluklar da vardır. Kürsüye çıkanları: "Komünizmden bahset, mukaddesattan bahset!" diye şaşırtmaya kalkanların bunları pek iyi bildikleri gerçektir. Ancak, Türkiye'de 1965 yılında olduğu denli, yalanın iftiranın, bozmanın, değiştirmenin işe yaradığı yıl pekaz görülmüştür. Bir bölük gazeteden, dergiden her gün çamur seli gibi akan yalanın, iftiranın önünde, halka gerçekleri anlatmanın olanakları azaldıkça azalmıştır.

Bu arada, Atatürkçülüğü durmuş, dinmiş bir tarih anısı olarak kabul eden Atatürkçüleri de uyarmalıyız. Onun adını taşıyan dergiler görüyoruz; 1940'ların havası içinde uyuşmuş kalmışlar. Bu çeşit dergilerde, başka dergilerde raslanmıyan ilân bolluğu da dikkatten kaçmıyor. Bir derginin sayfalarının üçte biri, kimi zaman yarısına yakın sayfaları ilânla dolar, hattâ dedikodusu sürüp giden petrol şirketleri de bu dergilere ilân verirlerse, Atatürkçülüğün savaşçı niteliği nerede kalır? Artık açıkça anlaşılmıştır ki Atatürkçülük sürekli bir savaştır. Her gün kurban veren bir savaş... Bu savaş gittikçe güçleşmekedir. □□

(32. SAYFADAN)

DOST YAYINLARI

ROMAN :

1 — Acemiler, **Hikmet Erhan Bener** (x) 200
2 — Sokaktaki Adam, **Attilâ İlhan** (Ciltli) (x) 600
3 — Babamla Geçen Günler, **Clarence Day** 400
4 — Hasangiller, **Tarık Dursun K.** 200
5 — Gordium I, **Hikmet Erhan Bener** 250
6 — Hatırladıklarım, **Eleanor Roosvelt** (x) 150
7 — Üç Yüzlü Adam, **H. A. Philbrick** (x) 100
8 — Şehir Çocuğu, **Herman Wouk** (x) 100
9 — Abraham Lincoln, **Emil Ludwig** (x) 400
10 — Kiralık Oda, **Georges Simenon** 300
11 — Sanık, **Alexender Weisberg** 300
12 — Polis Müfettişi Kadavra **Georges Simenon** 300
13 — Zenciler Birbirine Benzemez, **Attilâ İlhan** 400
14 — Ayaşlı İle Kiracıları, **M. Şevket Esendal** 400
15 — Otlakçı, **M. Şevket Esendal** (Ciltli) 800
16 — Mendil Altında, **M. Şevket Esendal** (Ciltli) 800
17 — Belâlı Yer, **Erskine Caldwell** (Ciltli) 600
18 — Ne Ekersen, **Mehmet Seyda** 400
19 — Dünya Evi, **Orhan Kemal** 500
20 — Kızgın Toprak, **Jorge Amado** 600
21 — Duru Göl, **İlhan Tarus** 500
22 — Korsan Çıkmazı, **Nezihe Meriç** (Türk Dil Kurumu 1962 Ödülünü kazandı) 500
23 — Vapur Düdükleri, **Ayhan Hünalp** 300
24 — Ölümle Saklambaç, **Georges Simenon** 400
25 — Ormandaki Deli, **Georges Simenon** 400
26 — Yaşamak İçin, **Güner Demiray** 300

HİKÂYE :

1 — Temiz Sevgiler, **Esendal** 1000
2 — Karınca Yuvası, **İlhan Tarus** (x) 125
3 — Dost, **Vüs'at O. Bener** (x) 125
4 — Grev, **Orhan Kemal** (Ciltli) (x) 300
5 — Tepedeki Ev, **Umran Nazif** 200
6 — Şu Babamın İşleri, **Carlos Bulosan** 200
7 — Kardeş Payı, **Orhan Kemal** 200
8 — Topal Koşma, **Nezihe Meriç** 200
9 — Sihamba (Zenci Hikâye ve Şiirinden Seçme) **Suat Taşer** 100
10 — Yaşamasız, **Vüs'at O. Bener** 400
11 — Bozbulanık, **Nezihe Meriç** (2. Baskı) 400
12 — Perşembe Yağmurları, Hazırlayan : **Salim Şengil** 100
13 — Hallaç, **Leylâ Erbil** 250
14 — Menekşeli Bilinç, **Nezihe Meriç** 300

ŞİİR :

1 — Aşk Elçisi (Başlangıçtan günümüze kadar) **Antoloji** 1000
2 — Memleket Saat Ayarı, **S. Aldanır** (x) 100
3 — Dünya Güzel Olmalı, **Mehmed Kemal** 100
4 — Sisler Bulvarı, **Attilâ İlhan** (2. Baskı) 300
5 — Haraçmezat, **Suat Taşer** 100
6 — Anzelha, **Halim Yağcıoğlu** 100
7 — Yanık Sarı, **Ahmet Köksal** 100
8 — Cümbüşçübaşı, **Ercümend Uçarı** 100
9 — Yağmur Kaçağı, **Attilâ İlhan** 200
10 — Köroğlu, **İlhan Berk** 200
11 — Hacıvatın Karısı, **Salâh Birsel** 200
12 — Dağda Ateş Yakanlar, **O. F. Toprak** 200
13 — Sultan Palamut, **Metin Eloğlu** (x) 200
14 — Heyboydan (Dünya Şiirinden Seçmeler) **Can Yücel** 400
15 — İki Dal, **Celâl Vardar** 100
16 — Manilerimizden, **Dr. İlhan Başgöz** 200
17 — Duvar, **Attilâ İlhan** (2. Baskı) 300
18 — Horozdan Korkan Oğlan, **Metin Eroğlu** 200
19 — Mısırkalyoniğne, **İlhan Berk** 250
20 — Rüzgârlı Su, **Selâhattin Batu** 250
21 — Gözünü Sevdiğim, **Oğuz Tansel** 250
22 — Tütünler Islak, **Turgut Uyar** (1963 Yeditepe Ödülünü Kazandı) 300
23 — Kim Kime, **Nâzım Güntürkün** 250
24 — Türkiyem, **Turgut Uyar** 300
25 — Gölgeleri Kullanmak, **Ahmet Oktay** 250
26 — Kişi, **Cengiz Bektaş** (Özel Baskı) 500
27 — Gencölmek, **Ergin Günçe** 250
28 — **Jokond ile Si-Ya-U**, Taranta-Babuya mektuplar, Benerci Kendini Niçin Öldürdü, **Nâzım Hikmet** 1000

TİYATRO :

1 — Öteye Doğru, **Sutton Vane** (x) 100
2 — Tarih Boyunca Tiyatro, **Turhan Dilligil** (x) 100
3 — Annemi Hatırlıyorum, **John Van Druten** (x) 100
4 — Bir Dünya ki, **Suat Taşer** 100
5 — Vatanseverler, **Sidney Kigsley** 200
6 — Korku, **Orhan Asena** (x) 100
7 — Deli Dumrul, **Suat Taşer** (Destan) 300
8 — Ihlamur Ağacı, **Vüs'at O. Bener** 250
9 — Yarın Cumartesi, **Güner Sümer** 300
10 — Modern Tiyatro Akımları, **Özdemir Nutku** 1000
11 — Kafkas Tebeşir Dairesi, **Bertolt Brecht** 300
12 — Ferhat ile Şirin, **Nâzım Hikmet** 400
13 — Enayi, **Nâzım Hikmet** 400

GEZİ :

1 — Moskova Mektupları, **Lydia Kirk** (x) 100
2 — Abbas Yolcu, **Attilâ İlhan** 400
3 — Ha bu diyar, **Fikret Otyam** 200
4 — Gide Gide, **Fikret Otyam** 250
5 — Uy Ba Bo, **Fikret Otyam** 300
6 — Bir Avuç Toprak için, **İbrahim Kuyumcu** 300

DENEME-FIKRA : (31. Sayfada)